

Wenke Gulbrandsen

**OBLIGATORISK MEKLING MED FORELDRE I STORE
KONFLIKTER:**

**VURDERINGER AV UTFALL, KONFLIKTDRIVENDE TEMA OG HVA
SOM BIDRAR TIL AT DIALOGENE MELLOM DEM KAN FORTSETTE.**

Psykologisk institutt

Samfunnsvitenskapelig fakultet

Universitetet i Oslo

2015

© **Wenke Gulbrandsen, 2015**

*Doktoravhandlinger forsvart ved
Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
No. 571*

ISSN 1564-3991

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven eller med avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Omslag: Hanne Baadgaard Utigard.
Grafisk produksjon: Reprosentralen, Universitetet i Oslo.

Obligatorisk mekling med foreldre i store konflikter:

Vurderinger av utfall, konfliktdrivende tema og hva som bidrar til at dialogene mellom dem kan fortsette.

Wenke Gulbrandsen

Psykologisk institutt

Universitetet i Oslo

2015

PHD studien er basert på bevilgninger og administrativ støtte fra:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Barne-, ungdoms og familieetaten i Oslo

Psykologisk Institutt, Universitet i Oslo

Flere familievernkontorer i Oslo, Akershus og Østfold

Innhold

Forord.....	5
Sammendrag	7
Liste over artiklene	10
Innledning.....	11
FORELDREMEKLING ETTER BRUDD: IDEOLOGI OG TILNÆRMINGSMÅTER	12
Mekling som en standardisert prosess, pedagogikk og problemløsning	13
Tidlig innflytelse fra terapeutiske tradisjoner	14
Integrerte modeller	15
Postmoderne meklingsretninger	17
Forskjeller og fellestrekk; en definatorisk avgrensning.....	19
EMPIRISKE STUDIER KNYTTET TIL FORELDREMEKLING VED BRUDD.....	20
Sammenligninger av utfall etter mekling og rettsbehandling.....	21
Studier knyttet til virkemidler og prosess	22
Meklingspar i høykonflikt	25
FORELDREMEKLING I NORGE	28
Historikk.....	28
Spørsmål knyttet til den norske meklingsordningen	31
FORSKNINGSDESIGN, INSTRUMENTER OG ANALYSER.....	32
Kunnskapsinteressen for denne avhandlingen	33
Rekruttering av meklere.....	33
Rekruttering av foreldre.....	34
Etikk og datasikring	34
Instrumenter, datainnsamling og lagring.....	36
Utvalget	37
Analyser til grunn for artikkel I: Kjennetegn ved utvalget, prosess- og utfallsmål	37
Om de kvalitative analysene; fokus og arbeidsform	40
Analyseprosessen knyttet til artikkel II	41
Analyseprosessen knyttet til artikkel III	42
RESULTATER	43
Hvordan virker obligatorisk foreldremekling ved store konflikter?.....	43
Noen kommentarer til disse funnene	45
Foreldrekonflikter etter samlivsbrudd: En analyse av samspill og kilder til det fastlåsende.....	47
En studie av meklingsstrategier i møte med det konfliktfylte.	49

AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	51
Noen begrensninger ved studiene	51
Oppsummering og noen implikasjoner for ramme-endinger, utøvelse av mekling og for opplæring av meklere	52
Referanser	55
Appendiks I: Seks kartleggingsinstrumenter	65
1. Informasjon gitt mekler forut for 1. time	65
2. Opplysninger gitt før første time som ikke er kjent for mekler under meklingen	66
3. Evaluering fra mekler etter hver time	68
4. Meklers evaluering etter siste time (når avtalt og ved brudd)	69
5. Spørreskjema til mor/far etter hver meklingstime	71
6. Intervjuguide t 2: 18 måneder etter mekling	72
Appendiks II: Hovedoppgaver basert på materiale fra form-prosjektet	74
Appendiks III: Konfliktgrupper og utvalgte tabeller om utvalget og fra meklingsprosessen	75
Figur 1: Kjennetegn ved foreldreparene i de tre konfliktgruppene	75
Tabell 1: Gjennomsnitt i verdiangivelser fra foreldrene om forskjeller i syn på løsninger om barn og økonomi	76
Tabell 2. Andel meklingstyper. Antall og prosent	76
Tabell 3. Håp om å nå løsninger (knyttet til konflikttype). Antall og prosent	76
Tabell 4. Antall samtaler. Prosent	77
Tabell 5. Meklers vurdering av hvem som kom frem til avtaler. Antall og prosent	77
Tabell 6. Foreldrenes vurdering av meklingstimene, hele utvalget. Prosent	78
Tabell 7. Foreldrenes vurdering av meklingen 18 måneder senere. Antall og prosent	78
Tabell 8. Barneavtaler og når ble de laget: Foreldrenes vurdering 18 mnd. senere. Antall og prosent	79
Tabell 9: Oversikt over utvalgene på T1 og T3	80
Appendiks IV: Utvalgt informasjon fra FORM- og SINTEF-studiene vedr. mekling i Norge	81
Appendiks V: English summary	82
Appendiks VI: Artikkene	84

Forord

I 2006 inviterte Barne- og likestillingsdepartementet forskningsmiljøer til å søke om forskningsmidler til prosjekter som kunne belyse hvordan den norske meklingsordningen fungerte. Et av de miljøene som fikk innvilget midler var Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, ledet av professor Odd Arne Tjersland. FORM-prosjektet («Foreldremekling ved samlivsbrudd») ble navnet på prosjektet. Det ble utlyst en forskerstilling, både for å drive frem prosjektet og for å benytte av deler av forskningsmaterialet med tanke på PhD - avhandling i psykologi. Jeg søkte stillingen og ble ansatt på PSI fra høsten 2007, finansiert av midler fra Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), Barne- og ungdoms- og familiedirektoratet (BUF-dir.) og Psykologisk Institutt (PSI).

Ansettelsen varte i fire år. Jeg har arbeidet både med planlegging og gjennomføring av datainnsamlingen, samt analysene av datamaterialet. I starten hadde jeg et tett samarbeid med forskningsleder om utformingen av registreringsskjema, intervjuguider og administrering av lydopptak. Senere ble planene revidert i samarbeid med meklerne som deltok i prosjektet. Sammen med dem drøftet vi også utfordringer i rekrutteringen til prosjektet og meklingsfaglige spørsmål. Jeg hadde selv ansvaret for meklingen i ti av sakene i prosjektet, tok imot datamaterialet fra de andre meklerne og lagret dem i våre arkiver og databaser. Senere var jeg involvert i utformingen og administreringen av oppfølgingsintervjuer. Det siste skjedde i et nært samarbeid med studenter og andre som utførte telefonintervjuene.

I tiden jeg var ansatt skrev forskningsleder og jeg to forskningsrapporter fra prosjektet. I tillegg ble det utgitt syv hovedoppgaver i psykologi basert på ulike deler av datamaterialet. Slik ble jeg involvert både i tilrettelegging av data for disse arbeidene, samt i drøftinger med kollegaer og studenter om analyser av ulike deler av datamaterialet. Dette samarbeidet har vært til stor nytte når jeg senere har utført de analysene som ligger til grunn for artiklene i denne avhandlingen. Ikke minst har støtten fra og samarbeidet med forskningsleder og med min veileder vært av uvurderlig betydning. Omfanget av arbeidsoppgaver førte til at kun én av artiklene som i avhandlingen ble fullført innen ansettelsestiden. Den skrev jeg sammen med forskningsleder. Etter dette fortsatte jeg arbeidet med to de to andre artiklene som er publisert senere..

Jeg forsøker med dette å gi et oversiktsbilde over et stort faglig nettverk av mennesker som på ulike måter har bidratt til prosjektet. Blant annet gjelder det:

- En gruppe på ti faglig engasjerte meklere som rekrutterte foreldrepar, ga sine råd til datainnsamlingen og som delte raust av sin praksis med oss forskere. De brakte blant annet lydopptak fra meklingssamtaler som slett ikke alltid var preget av positive og konstruktive dialoger. Snarere tvert om; meklerne måtte ofte kjenne seg ganske inkompetente i møtet med det konfliktfylte. Det skal en god porsjon mot til å dele slike øyeblikk med andre.
- 154 foreldrepar åpnet opp for at vi – som forskere – kunne få et innblikk i deres tanker og reaksjoner knyttet til bruddet og til avtaler om barn. Det å si ja til dette krever også mot og tillit fra deres side.
- Ni profesjonsstudenter arbeidet med sine hovedoppgaver og bidro både med entusiasme, skarpe observasjoner, ideer til analytiske grep og kloke betraktninger over materialet de arbeidet med.
- Styringsgruppen for FORM-prosjektet, med representanter fra BUF-direktoratet, BUF-etat og familievernkantorene i Oslo, kom med oppmuntrende støtte og hjelp til løsninger av praktiske spørsmål. Og når prosjektet kom i tidsklemmer underveis, sikret dette styret – sammen med en velvillig ledelse både hos deres overordnede og i BLD og på PSI – at vi kunne fullføre det meste av det som var planlagt.
- Til sist må jeg løfte frem både prosjektleder – Odd Arne Tjersland - som har stilt opp som diskusjonspartner i alle ledd i forskningsprosessen og min veileder – Hanne Haavind – som alltid har vært der når jeg har trengt henne. Dette hadde ikke blitt det det har blitt uten dere.

Tusen takk til alle sammen: Dere har vært uunnværlige støttespillere i prosessen frem til denne avhandlingen!

Sammendrag

I Norge må alle foreldre som skiller lag samtidig forplikte seg til å gå til mekling og få hjelp til å lage gode løsninger for hvordan de kan organisere omsorgen for sine barn etter skilsmissen. Formålet med denne obligatoriske meklingen er å sikre barna kontakt med begge foreldrene og samtidig beskytte dem for den påkjenning det kan være for barn å leve med foreldre i vedvarende konflikt.

I undersøkelsen som ligger til grunn for avhandlingen reiser Wenke Gulbrandsen spørsmål om ordningen fungerer etter sin hensikt og bidrar til større enighet mellom de foreldrene som virkelig trenger hjelp til å redusere konflikter og bedre samarbeidet om barn. Undersøkelsen består av to deler: I den første delen blir prosess og utfall av meklingen med foreldre som opplever stor uenighet og høyt konfliktnivå sammenliknet med foreldre som i all hovedsak er enige. Den andre delen er en undersøkelse av det som foregår i meklingstimene med foreldrepar som er preget av stor uenighet. Gjennom inngående analyser av interaksjonen mellom meklere og foreldrene, og mellom foreldrene innbyrdes, søkes beskrivelser av utfordringer som meklere møter. Sammenlikninger av samspillet i flere saker – og med ulike meklere – fungerer som et hjelpemiddel til å utforske tilnæringsmåter som kunne bidra til å løse opp og bevege det som var fastlåst i vanskelige saker.

I alt 154 foreldrepar som møtte til mekling sa ja til å delta i undersøkelsen. Disse ble rekruttert gjennom meklere ved ulike familievernkontorer i Østlandsområdet i en tidsavgrenset periode i 2008-2009. Med tanke på alder, antall barn, utdanning og beskjeftigelse var utvalget representativt for foreldre som møter til mekling i Norge. Basert på foreldrenes svar på spørreskjemaer i innledningen til første time, samt et spørreskjema til meklere etter denne første timen, var det mulig å skille ut en undergruppe på 38 foreldrepar som tydelig var preget av opplevd uenighet, høyt konfliktnivå og lave forventninger til selve meklingen (HK-gruppe). Dette var de samme sakene som meklere selv vurderte som vanskelige.

De fleste av foreldrene, også dem med store konflikter, brukte forholdsvis kort tid på meklingen (1-2 timer). Det var bare noen ganske få HK-foreldre som møtte til fem, seks og syv timer slik ordningen med gratis mekling legger opp til. Tre av ti HK-foreldre kom frem til avtaler i løpet av meklingstimene, sammenliknet med ni av ti blant de øvrige. Det er grunn til å merke seg at de HK-foreldrene som fikk til en form for avtale, også møtte til flere samtaler.

Ved meklingslutt, enten det forelå avtale eller ikke, uttalte de fleste foreldrepårene i undersøkelsen tilfredshet med hvordan de ble forstått av mekler. Atten måneder senere hadde over halvparten av HK-gruppen fortsatt ingen avtaler om fordeling av omsorg for barna. Mange av dem uttalte seg nå kritisk til flere sider ved meklingsstilbudet.

Ett av fire foreldrepåre i denne undersøkelsen møtte opp med uttalte og intensive konflikter knyttet til utformingen av livet for seg og sine barn etter skilsmissen. Konfliktandelen er litt høyere enn den man har funnet i et par andre norske studier, mens den ligger nær den man har funnet i internasjonale studier. Når vi følger hele utvalget over tid tyder resultatene på at to av fem foreldrepåre kom til en avklaring om avtaler på egen hånd, to av fem hadde behov for råd og hjelp, og fikk det, mens ett av fem foreldrepåre forble i fastlåste i konflikter med hverandre. Mange av de foreldrene med de største behovene for assistanse ser ikke ut til å få god nok hjelp gjennom meklingsordningen slik denne blir praktisert i dag. Det er grunn til å vurdere om deler av de ressursene som ordningen rår over bør innrettes mer effektivt mot konfliktbearbeiding og avtaler for denne gruppen.

Analysen av dialogene mellom foreldre i HK-gruppen dokumenterte hvordan disse ble konfliktdrivende og preget av hyppige avbrytelser, skiftende tema, emosjonelle utbrudd, samt lite gjensidig anerkjennelse og tillit. Det var mulig å identifisere åtte kilder til konflikt som bidro til fastlåsing. To handlet om bruddet mellom foreldrene: én aksepterte ikke bruddet (1) eller var dypt krenket over måten bruddet skjedde på (2), mens den andre avviste å snakke om disse temaene. Tre av kildene omhandlet bekymringer for barn: Én var bekymret for omsorgssvikt hos den andre (3) og denne tilbakeviste påstandene som feil eller overdrevne, én var bekymret for manglende innlevelse i barnet (4) og ble sett av den andre som over sensitiv, mens ytterligere en bekymringskilde var knyttet til barn som selv tok initiativ til endringer (5) og der foreldrene fortolket barnets atferd på svært ulike måter. Andre konflikter handlet om økonomiske bekymringer (6), ofte formidlet på indirekte måter, som om én eller begge mente at selve temaet var illegitimt å snakke om. Videre var det noen foreldre som hadde så motstridende planer for eget fremtidig liv (7) (utdanning, bosted, etc.), at det var vanskelig å se utsikter for en aktiv deltakelse i barnas liv for begge. Det var også noen saker der motsetningene mellom mor og far var preget av at andre viktige personer (foreldre, advokater, nye samboere, etc.) kom med innspill som påskyndet konfliktene dem imellom (8).

Analysen av kilder til konflikt mellom foreldrene ledet videre til analyser av hvordan meklerne forholdt seg i rollen som mekler, både til innholdet i konfliktene og til arbeidet med

avtaler. Det ble identifisert tilnærminger som både fremsto tillukkende og åpne i forhold til det konfliktfylte. Gjennomgående fungerte det hemmende på dialogen når mekler, i møtet med det motsetningsfylte, tidlig valgte å rette oppmerksomheten mot barneavtalen, og fulgte dette opp med grundige redegjørelser for begreper, regler og loververk. Selv om mekler fremsto som nøytral og saklig i sin kommunikasjon, ble den informative og pedagogiske formen ofte avbrutt av emosjonelle utbrudd eller høflig taushet. Når slike tilbakemeldinger ble ignorert, eller definert som å ligge utenfor meklingsrammen, låste dialogene seg enda mer. Tilnærminger som så ut til å redusere sjansen for samtalebrudd besto i blant annet at foreldrene ble invitert til å ta del i beslutninger om hva som skulle være i fokus for samtalen til enhver tid; at samtalen ble styrt slik at hver av dem fikk anledning til å snakke, mens den andre lyttet; at mekler åpnet for at emosjonelle temaer og underliggende kilder til konflikt kunne snakkes om, og at slike temaer var *relevante* for å sikre gode avtaler.

Det så også ut som systematisk bruk av skriftlige prosessnotater fra avtalearbeidet bidro til at HK-foreldrene fikk delt synspunkter over tid, og at det styrket muligheten for at avtaler ble inngått. Andre sider ved praksis som syntes avtale-befordrende var at meklerne ga signaler om at de hadde god tid i meklingsprosessen, at de tillot foreldrene å gå innom sidesløyer knyttet til tema som ikke direkte handlet om avtaler, at foreldrene ble invitert til å prøve ut midlertidige løsninger, og at meklerne formidlet en trygg forventning om at det var mulig å nå frem til et gjensidige akseptabelt resultat.

Skal disse erfaringene brukes for å sikre bedre assistanse for foreldre som er i høy konflikt, kan det tenkes at tilbudet til andre foreldre som skiller lag bør organiseres på en annen måte. Selvhjelpsbaserte nettløsninger for foreldre som kan klare å utforme avtaler selv, kan tilbys parallelt med fortsatt fri rådgiving for foreldre som ønsker det. For meklerne vil konsentrasjon av arbeidet i retning av saker med høyt konflikt nivå, kunne virke som et insitament til metodeutvikling. Undersøkelsen identifiserte noen emosjonelt ladete kjernetema som preger mange konfliktsaker, og som bør adresseres og valideres og ikke undertrykkes. Videre omtales noen metodiske grep som kan være til stor nytte i slike saker - uten at mekler taper målet om skriftlige avtaler for øyet.

Liste over artiklene

Artikkel I

Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2013). Hvordan virker obligatorisk foreldremekling ved store konflikter? *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 15, 17–30.

Artikkel II

Gulbrandsen, W. (2013). Foreldrekonflikter etter samlivsbrudd: En analyse av samspill og kilder til det fastlåsende. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 50, 538–51.

Artikkel III

Gulbrandsen, W. (2015). En studie av meklingsstrategier i møte med det konfliktfylte. Akseptert for publisering i *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 52, 95-106.

Innledning

Forfatteren av denne avhandlingen har fulgt meklingsfeltet med separerende familier tilbake til midten av 80-tallet. Da ble jeg vitenskapelig assistent i et prosjekt på Østensjø familiekontor, der kollegaer der utformet en modell for arbeid med separerende familier. Modellen hadde et særskilt fokus på ordninger for barn (Tjersland, 1992). I ettertid har jeg forstått at dette, på *det* tidspunktet, var det eneste naturalistiske observasjonsstudiet som var blitt utført i tilknytning til mekling med separerende familier. Vi var to observatører som skrev fortløpende ned dialoger fra samtalene som vi fulgte bak speilet og foretok analyser av utvalgte deler av dette materialet (Gulbrandsen og Øritsland, 1988). I mange år etter dette har jeg arbeidet i tråd med denne modellen innenfor familievernet, og jeg hatt mye undervisning for meklere, spesielt knyttet til meklingsmetodikk.

Jeg har hatt bekymringer over utviklingen av arbeidsfeltet; dels at det har blitt mer og mer preget av juridiske og prosessuelle tenkemåter, av forsøk på å sette allmenne standarder for blant annet samværsordninger og av at begreper som «barns beste» og «barns rett til å bli hørt» (FN's Barnekonvensjon, art.12) har blitt brukt som handlingsdirektiver for hva meklere skal foreta seg (jfr. ideer om at alle barn skal innkalles til meklingssamtaler). Jeg har også sett med uro på den økende andelen av saker som avsluttes etter én meklingstime (nær 80 prosent). Til sammenligning møtte foreldrene i Østensjø-prosjektet gjennomsnittlig til 5, 6 samtaler.

Foreldremekling i familievernet er for meg noe ganske annet enn den meklingen som finner sted innenfor retten. Begge tilbud er viktige, men de er ikke like. Foreldremekling kom i stand først og fremst som et hjelpetilbud til foreldre som strever med å finne frem til gode løsninger for barn. Foreldre i Norge er pålagt å møte, men innenfor denne konteksten er meklers oppgaver å stille seg til disposisjon for dem på deres premisser og med deres egen kjennskap til sitt barn. Dette er nok en verdimesig føring som preger meg og som gjennomsyrrer det jeg skriver om mekling.

Da jeg i 1997 ble spurt om å delta som forsker i FORM-prosjektet opplevde jeg dette som en ganske naturlig fortsettelse av Østensjø-prosjektet: Planen var å foreta en naturalistisk studie av samtaleforløp med separerende foreldre, og denne gangen med betydelig bedre forskningsmetoder. Internasjonalt ville prosjektet stå i frontlinjen for naturalistisk orienterte studier av mekling; det er fortsatt få av dem og ingen så store som det vi har gjennomført i FORM-prosjektet.

Den historien som jeg har tegnet her av meg selv og mine erfaringer fra forskning og praksis innenfor meklingsfeltet gir noen føringer både for valg av struktur og innhold i det som kommer i fortsettelsen. Jeg vil først gjøre rede for ulike sider ved bakgrunnen for denne avhandlingen og de tre artiklene som inngår i den. I den første delen omtaler jeg teori og ideologiske føringer for arbeidsfeltet foreldremekling ved samlivsbrudd, slik dette har kommet til uttrykk i internasjonal og nasjonal faglitteratur. Jeg gir også en oversikt over sentrale empiriske prosess- og utfallsstudier, samt en redegjørelse for begrepet høykonflikt i par- og meklingslitteraturen. Videre redegjøres det for hvordan den obligatoriske meklingsordningen i Norge har blitt til, hva slags føringer som er gitt for den, og hvordan den fremtrer sammenhold med meklingspraksis internasjonalt. Debatten om nytteverdien og effekten av den norske ordningen som også vil bli omtalt.

I den andre delen beskrives noen sentrale spørsmål som dannet utgangspunktet for studien og det forskningsdesignet som ble valgt. Innenfor rammene av FORM-prosjektet er det noen kunnskapsspørsmål som jeg ble spesielt opptatt av og som jeg søker å belyse i de foreliggende artiklene. Metodiske, etiske hensyn og analytiske grep som ligger til grunn for resultatene blir beskrevet. Resultatene fra prosjektet oppsummeres og jeg drøfter noen implikasjoner av dem, både for hvordan meklingsordningen organiseres og for den meklingsmetodikk som følges. Til slutt knytter jeg noen kommentarer til begrensninger ved studien og summerer opp den viktigste kunnskapen som den har frembragt så langt.

FORELDREMEKLING ETTER BRUDD: IDEOLOGI OG TILNÆRMINGSMÅTER

Ideene om et alternativt hjelpetilbud til separerende foreldre begynte å ta form på 1970-tallet. «Mediation» og «conciliation» ble de internasjonale betegnelse for arbeidsfeltet. Fra før hadde man en omfattende litteratur om «reconciliation» (gjenforening). Nå dreide oppmerksomheten seg over til å hjelpe foreldre med adskillelsen og fremtiden som skilt familie. Det er et klart sammenfall i tid mellom denne faglige interessereiningen og en raskt økende skilsmisserate i Vest-Europa og USA, der disse nye arbeidsmodellene ble utviklet.

Det sentrale spørsmålet i utviklingen av meklingsfeltet har vært hvordan hjelpere kan bidra til at foreldrekonflikter kan løses og at man kommer frem til gjensidig akseptable ordninger for barn og andre aktuelle spørsmål. Faglitteraturen om dette har vokst betydelig. Ideer har både vært i slekt med hverandre og motsetningsfylte.

Man kan finne gode nyere oversikter blant annet av Kruk (1997), Taylor (2002), og enda senere, konstruktive refleksjoner over meklingsmetodikk og virkemidler av Saposnek (2004), Emery, Sbarra og Grover (2005), samt av Poitas og Raines (2013). På norsk er feltet beskrevet både av Tjersland (1992), Ekeland (1994, 2010), Nordhelle (2007) og Tjersland og Gulbrandsen (2010).

Her skal jeg gi en kortfattet oversikt over tradisjoner. I fremstillingen på de første åtte sidene saksnes deler fra en review-artikkel som undertegnede publiserte i 2010 i Tidsskrift for NPF sammen med Tjersland (Tjersland og Gulbrandsen, 2010). Lenger ut i kappen vil jeg også vise til andre oversiktsartikler og nyere studier i meklingsfeltet publisert i de siste fem årene.

Mekling som en standardisert prosess, pedagogikk og problemløsning

Coogler (1978), amerikansk psykolog og advokat, er en av pionerne på området. Skilsmisse i engelsktalende land har først og fremst vært en juridisk prosess; det har handlet om saken mellom herr og fru Smith. Aktørene var advokatene på hver side, dommeren og evt. sakkyndige. Cooglers idé var å tilby partene en nøytral hjelper som kunne bistå dem i å utforme avtaler selv, og som siden kunne godkjennes av rettssystemet. Haynes (1981), som også var tidlig ute, tok med seg erfaringer fra mekling i arbeidslivet og var som Coogler sterkt saks- og avtaleorientert. Økonomiske spørsmål sto øverst på sakslisten. Men han var også opptatt av psykologiske sider, blant annet at partene forholdt seg til hverandre med verdighet og at de som foreldre bisto barnet i overgangen til to hjem.

Både disse to og andre beskrev meklingen som en strukturert prosess, der samtale fulgte en på forhånd oppsatt plan. Et eksempel er Folberg og Taylor (1984) sin syv-stadie modell:

- 1 Introduksjon – skape tillit og struktur
- 2 Fakta-kartlegging og avgrensning av spørsmål som skal drøftes
- 3 Utvikling av ulike valgmuligheter og alternativer
- 4 Forhandlinger og beslutninger

5 Avklaring og utforming av skriftlig plan

6 Rettslig ettersyn og prosess

7 Implementering, ny gjennomgang og revisjon

Noen, f. eks. Coogler (1978), beskrev stadiene som en type formell prosedyre som partene måtte godta på forhånd. Prosedyren ble fulgt strengt for å sikre at de opplevde prosessen og sluttresultatet som rettferdig. Andre så stadiene som en liste over leddene i arbeidsprosessen, først og fremst til hjelp for meklerin.

Det kom også arbeidsmodeller som vektla pedagogikk og opplæring som sentrale virkemidler til bedring av samarbeidet mellom foreldre (Ricci, 1980). Andre utformet programmer for grupper av separerende foreldre med tydelige innslag av undervisning (Blaisure & Geasler, 2006). Programmet «Fortsatt foreldre», utviklet ved samlivssenteret, Modum Bad, hører til denne typen (Hansen, Helskog, Thuen, Ek & Ribe, 2008).

Tidlig innflytelse fra terapeutiske tradisjoner

Etter hvert begynte flere meklere å låne ideer og begreper fra ulike behandlingstradisjoner. Formuleringen «problem solving» dukket snart opp i lærebøkene (jf. Haleys bok fra 1976 som het «Problem solving therapy»). Meklerin spilte en aktiv rolle i både avgrensningen av problemstillinger og utformingen av aktuelle løsninger (Taylor, 1981). «Vinn-vinn»-løsninger var målet; løsninger der begge parter kjente at de hadde oppnådd noe av det de ønsket seg.

Det stramme saksorienterte regimet til Coogler og andre ble utfordret. Meklerin var problemløsnings-orienterte, men hevdet samtidig at for å komme frem til varige avtaler måtte følelser og relasjonelle forhold tas mer på alvor (Wiseman, 1975). I Norden var Öberg og Öberg (1982) pionérer på dette området. Inspirert av psykodynamisk tenkning mente de at fortiden måtte settes på dagsordenen først, før oppmerksomheten ble rettet mot avtaler. Modellen lå langt mer på terapisiden enn andre jeg omtaler her. I USA sto Kaslow (1981) som eksponent for lignende tanker.

Innflytelsen på meklingsfeltet fra familierapi og korttidsorienterte retninger var fremtredende. Brown og Samis (1986), Gadlin og Ouellette (1986) og Saposnek (1983, 1998)

hadde alle røtter i strategisk terapi: Foreldrene måtte hjelpes til å redefinere problemer og sette dem inn i nye rammer. Meklerne søkte å hjelpe dem til å stoppe løsningsforsøk karakterisert som «more of the same». Flere innflytelseskilder kunne nevnes, men de som er nevnt er de viktigste i de første årene det ble skrevet om mekling.

Integrerte modeller

På 1990-tallet kom det flere større og mer gjennomarbeidete modeller, de fleste med en klar forankring i terapeutiske tradisjoner. De fikk stor innflytelse og skal få litt mer plass her.

En av dem var «Therapeutic family mediation» (Irving & Benjamin, 1995; 2002a). Tilnærmingen tok mer tid enn tidligere modeller og passet bedre som et tilbud i privat regi. Det ble først vurdert om partene kunne gå inn i forhandlinger straks, om de trengte rådgivning/terapi først, eller om de måtte utelukkes som uegnete (bl.a. pga. overinvolvering, intenst sinne, vold, kognitiv dysfunksjon). Det ble lagt stor vekt på meklerens nøytralitet, men samtidig mente man det var nødvendig å utfordre reaksjonsmåter som bidro til å hindre meklingsprosessen. Slik hadde modellen mer et person- og systemperspektiv enn et juridisk perspektiv. Problemløsning inngikk som et sentralt element, men meklerne var mindre styrt av stadie-ideer. De søkte å tilpasse prosessen til dem man møtte.

Modellen til Kruk (1993, 1997), med navnet «therapeutic-interventionist model», hadde klare likhetstrekk med den ovenfor. Den relasjonelle oppmerksomheten ble fremhevet, samtidig som man benyttet virkemidler både fra problemløsningstradisjonen og fra familierapifeltet. Stikkord for aktuelle tilnæringsmåter var: undersøkende spørring, fokus på hver part, oppsummeringer, refleksjon, normalisering, reframing, og å hjelpe partene til å erstatte posisjonerende uttrykksmåter («jeg krever») med en interesseorientert språkbruk («jeg ønsker»). Oppmerksomheten ble rettet mot felles tilknytning og interesser, fremtid og saksorienterte spørsmål. Par i høy konflikt ble styrt stramt, blant annet gjennom å innføre noen grunnregler for meklingen. Mekleren kunne konfrontere, men også gi foreldrene rom til å uttrykke følelser. I enkelte tilfeller benyttet man individuelle timer («kaukasus»). Idéer ble prøvd ut i praksis («realitetstesting»).

«Comprehensive mediation» (Brown 1976; 1997) var en modell med nært slektskap til de to overnevnte. Brown understreket enda sterkere nødvendigheten av å være oppmerksom på smerten ved tapet av forholdet og restruktureringen av familien. Følelsesmessige reaksjoner skulle sees og bekreftes. Navnet innebærer at man tok for seg aktuelle spørsmål ved skilsmissem på samtlige hovedområder: samvær, samarbeid, økonomi og bolig. Partene inngikk en skriftlig kontrakt om å mekle. Det skjedde i regi av en privat meklingsinstans og førte frem til et skriftlig «memorandum of understanding». Virkemidler, definert som nøkkelferdigheter, lignet dem til Kruk. Mekleren avsto å ta ansvar for foreldrenes beslutninger. De kunne også henvises til andre, blant annet for å jobbe med spørsmål knyttet til deres historie som par.

Brown sin modell var kanskje den som lå nærmest den praksis som Walker, McCarthy og Timms (1994) studerte i England i første del av 90-tallet, og den som Tjersland (1992, 1998) forsket på i Oslo (Østensjømodellen). I begge undersøkelser var meklingsforløpet forholdsvis langt (gjennomsnitt nær seks timer).

Johnson og Roseby (1997) utviklet en beslektet modell for arbeid med fastlåste konfliktsaker («impass-directed mediation»). Et overordnet mål for meklingen var å lære foreldrene om barns behov og å bidra til bedre konflikthåndtering hos foreldre og barn. Oppmerksomheten ble rettet mot tre nivåer der noe kan låses fast: et indre nivå om tilknytning og tap hos individet, et interaksjonsnivå om forholdet mellom felles idealiserte drømmer og negative opplevelser ved atskillelsen, og et ytre nivå om innflytelsen fra den utvidete familien og andre hjelpere. Modellen hadde en omfattende utredningsfase der barn og foreldre ble observert, individuelt og i interaksjon med hverandre. Meklerne prøvde blant annet å avgrense hva det kunne forhandles om. Dernest ble det utformet en intervensjonsplan. Mekleren bidro med kunnskap om barns behov. Det ble også snakket om hvordan utvidet familie kunne involveres. Elementer av realitetstesting ble mye benyttet, for eksempel: «Hva kan skje hvis du fortsetter å forholde deg på denne måten?» Etter dette fulgte mange av de vanlige leddene i en meklingsprosess: felles forhandlinger, problemløsning og implementering.

Postmoderne meklingsretninger

I 1994 lanserte Bush og Folger en ny meklingsmodell med navnet «transformative mediation» (TM). De la stor vekt på anerkjennelse og styrking av selvfølelsen (empowerment). Først møttes partene hver for seg og ble trygget i forhold til sine egne posisjoner. Dette ble sett som en forutsetning for å kunne ta imot innspill fra den andre. Fremfor å utforme *avtaler* var *omforming* (transformation) av *holdninger* et overordnet mål. Tidligere modeller ble kritisert for å være stadie-styrte, saksorienterte og for å pådytte partene løsninger. Det overordnede målet var snarere å styrke foreldrenes evne til å håndtere situasjonen selv. Derfor la man stor vekt på å utforske og anerkjenne opplevelsene hos begge to. Mekleren søkte å støtte partene på at de selv hadde de beste forutsetningene for å fatte gode beslutninger. Diskusjoner om fortid ble innrammet som verdifulle for nåtid og konflikter ble definert som nødvendige for å komme videre, selv om de kunne være smertefulle. Uttrykk som «Klarhet vokser ofte frem av forvirring» og «Små skritt teller» ble brukt. Meklerne lyttet etter fakta-elementer i følelsesuttrykk og hadde blikket på samhandlingen, her og nå. De tilstrebet å ta en nøytral posisjon til alle spørsmål som foreldrene så ulikt på. Partene medvirket selv i utformingen av prosessen. Slik fulgte man ikke en plan som var satt opp på forhånd (Bush & Folger, 2005).

Modellen kom i en tid da postmoderne og språklige perspektiver preget deler av terapifeltet. Det er for eksempel likhetstrekk med ideer hos Hoffman (1985), som tok et oppgjør med ulike former for maktutøvelse blant hjelpere. Slektskapet synes særlig nært til Anderson og Goolishian (1988). De beskrev hjelperen som følgesvenn og konsulent i en «empowering-process».

Etter hvert fikk også narrativ tenkning en sentral plass i meklingsfeltet. Winslade og Monk (2001; Winslade, Monk & Cotter, 1998) var viktige bidragsytere. Narrative ideer ble også trukket inn på et tidligere tidspunkt, blant annet av Cobb (1994) og Tjersland (1992, 1998). I denne tilnærmingen ble den postmoderne vektleggingen av språk og mening om mulig enda mer uttalt. Meklerens hovedoppgave var å hjelpe partene til å artikulere og engasjere seg i en dialog om sin konflikthistorie. Dette først med et siktemål om å dekonstruere denne, og dernest erstatte den med nye og samskapte historier som rommet håp og samarbeid. En ledetråd for mekleren var å betrakte partenes fortellinger som ulike *virkelighetsforståelser*, snarere enn som fakta. Fortellinger kunne endres og nyanseres gjennom dialog. Man søkte etter historier som rommet respekt, samarbeid, forståelse og fred, fremfor dem som var mettet

med problemer. Det ble benyttet eksternaliserende innspill for å hjelpe partene til å skille seg selv fra problemhistorien. Fremfor å hjelpe dem med problemløsning søkte man å skape en relasjonell forandringskontekst. Det å finne frem til andre måter å fortelle historien på ble betraktet som en vei ut av konfliktene. Betydningen av å bygge tillit gjennom respekt og en villighet til å lytte til det konfliktfylte ble fremhevet. Mekleren er en aktiv og nysgjerrig utforskende deltaker som kunne stille litt naive spørsmål for å oppmuntre dialogen. Refleksive spørsmål ble ofte benyttet. Konflikter ble definert som ytre motstandere som ødela for partene. Mekler søkte å engasjere dem i samtaler om hvordan det er mulig å bekjempe konflikter. Etter hvert fikk de spørsmål om hvilke historier de ville velge å ta med videre, og hvilke forskjeller slike valg kunne føre med seg. Skriftlige sammenfatninger ble delt med partene. De ble brukt i en fortløpende prosessregistrering, som fanget opp endringer i dialoger og historier frem mot en skriftlig avtale. Et hovedpoeng var at prosessen frem mot spesifikke avtaler skjedde raskere og mer konstruktivt når partene hadde funnet frem til en historiefortelling som rommet respekt og verdsettelse. Røttene til modellen finnes i familieterapifeltet, både i «ikke-vite-posisjonen» (Anderson & Goolishian, 1988) og i den løsningsorienterte retningen (de Shazer, 1985; 1988), men aller mest i den narrative tradisjonen (White & Epston, 1990).

Lang og Taylor (2000) utarbeidet en alternativ modell med navnet «interactive mediation». De vektla mange av de samme verdiene som den transformativ retningen, men så ikke målet med meklingen som en gjennomgående forandring av *holdninger*. Man tok snarere sikte på å transformere eller omskape *interaksjonen*. Derfor måtte mekleren hele tiden ha et fokus på denne, vurdere den, overveie intervensjoner og foreta aktive valg omkring hva som skulle deles og ikke. Mekling har en begrenset verdi så lenge interaksjonen mellom de to fortsetter å være gjennomgående negativ, ikke minst når det gjelder følger for barn. Mekleren rettet oppmerksomheten mot seks sider ved forholdet mellom foreldrene: Grad av tilknytning, maktbruk, kommunikasjonsform, frihet og bundethet, åpenhet, samt respekt for hverandre. Sensitivitet for slike sider ved relasjonen kunne hjelpe mekleren til å styre samtalen - med de virkemidlene som var nødvendige - for at foreldrene skulle nå frem til det de ønsket seg. Samtidig prøvde man å bidra til en problemløsningsprosess, slik denne beskrives i andre modeller.

Forskjeller og fellestrekk; en definatorisk avgrensning

Dette overblikket over tenkemåter og ideologi som har preget meklingsfeltet, viser hvor problematisk det er å gi en klar og avgrenset beskrivelse av hva vi skal mene med uttrykket *mekling ved samlivsbrudd*. Det handler om forholdsvis store ideologiske forskjeller, både om hva som skal være målet for virksomheten, og hva som fremheves som betydningsfulle virkemidler. Det er forskjeller knyttet til blant annet forhåndsdefinert struktur versus klientstyrt prosess, saks- versus emosjonell orientering, avtale- versus holdningsorientering, pedagogikk versus opplevelsesorientering, historisk versus her-og-nå orientering, mekler som kunnskapsformidler vs. samtalekatalysator, for å nevne noen ytterkanter.

Forskjellene henger sammen med flere forhold. Et av dem er at meklerne er påvirket av sin yrkesmessige bakgrunn. Noen har røtter i rettssystemet og jus, noen i sosialt arbeid og barnevern og noen i terapeutiske tradisjoner. Forankringen farger selvsagt hva som vektlegges vedrørende mål, virkemidler og hva oppmerksomheten rettes mot.

I tillegg bidrar kontekstuelle forhold til forskjeller. Noen steder er meklingen nært knyttet til rettssystemet, andre steder er det først og fremst et privat tilbud. Oftest er det slik at partene bekoster meklingen selv, men det finnes også eksempler på at tjenesten er betalt av det offentlige. Noen steder kan man velge mekling som et alternativ til en tradisjonell rettsprosess, andre steder kan retten pålegge partene å gå til mekling. I andre tilfeller igjen foreligger det en allmenn meklingsplikt for foreldre. Slik er det i Norge for de som er gifte eller samboende og de som vurderer å gå til rettssak.

Ikke minst påvirkes meklerne av familiene de møter. Det er mødre og fedre som er merket av sine forutsetninger som individer, av sin kulturelle forankring, sin historie som par, konfliktnivået knyttet til atskillelsen og synet på fremtiden, av om andre er involvert i situasjonen og av rettslige rammeforhold.

Historien om utviklingen av meklingsfeltet er i mine øyne samtidig en historie om aktører som har påvirket hverandre. Det som var svart-hvitt er ikke fullt så svart-hvitt lenger. Nyanser har trådt tydeligere frem. Ikke minst er det blitt klarere at den konteksten meklingen skjer innenfor er med på å definere aktiviteten.

I nevnte oversiktsartikkel (Tjersland og Gulbrandsen, 2010) forsøkte vi å formulere det som synes å være felles tankegods innenfor mange av modellene. Definisjonen lyder:

Mekling er en samarbeidsorientert prosess med separerende (separerte) foreldre assistert av en hjelper som tilstreber upartiskhet, og der alle avgjørelser ligger hos foreldrene. Formålet er dels å avklare spørsmål som foreldrene mener det er aktuelt å snakke om, dels å finne frem til ordninger begge kan stå inne for, både når det gjelder samarbeid om barn og i andre spørsmål. Meklerens overordnede oppgave er å holde et beslutningsorientert fokus på spørsmål om nåtid og fremtid, og samtidig bruke relevante virkemidler for å fasilitere samtaleprosessen mellom foreldrene (s. 697).

Gjennom definisjonen søkes det blant annet å avgrense aktiviteten mekling fra terapi. Terapeutiske virkemidler kan benyttes, men mekling betraktes først og fremst som en avtaleorientert prosess, der ideer utvikles i et samarbeid med de involverte og der beslutninger fattes av foreldrene selv. Mekler omtales ikke som nøytral, men at hun søker å få en posisjon som upartisk assistent for foreldreparet. Hun kan tillate seg å benytte de redskaper som hun finner nyttige for å støtte dialogen mellom foreldrene, noe som blant annet innebærer at fokus midlertidig kan rettes både mot emosjonelle og relasjonelle reaksjoner. Mekling sett på denne måten kan skje innenfor både en frivillig kontekst (foreldre søker privat hjelp) og innenfor en påtvungen ramme som i obligatorisk mekling (forut for eventuell rettsak) og i rettsmekling. Ulike kontekster tilfører meklingen noen særskilte vilkår som det er viktig å være oppmerksom på. Dette er spørsmål jeg kommer tilbake til senere.

EMPIRISKE STUDIER KNYTTET TIL FORELDREMEKLING VED BRUDD

I 2010 publiserte vi også en review-artikkel over forskningslitteraturen knyttet til virkemidler og utfall av mekling (Gulbrandsen & Tjersland, 2010). Denne bygde på mange andre oversiktsartikler fra feltet. De viktigste, gjengitt etter utgivelsesår, er: Kelly, 1989; Kelly og Gigy, 1989; Pearson og Thoennes, 1989; Irving og Benjamin, 1995, 2002b; Sclater, 1999; Hahn og Kleist, 2000; Beck og Sales, 2001; Bickerdike og Littlefield, 2001; Bengtson, 2003; Emery, Sbarra og Grover, 2005; Sbarra og Emery, 2006, Lowenstein, 2009. Noen av disse

artiklene foretar en systematisk gjennomgang og vurdering av forskningslitteraturen (f.eks. Irving & Benjamin, 2002b), andre har vært mer utvelgende og kommenterende til ulike delaspekter ved arbeidet (f.eks. Sbarra & Emery, 2006).

I de senere årene har det kommet enda flere oversiktsartikler: Noen fokuserer mest på utfall av mekling med foreldre (Shaw, 2010; Gauvreau, 2012), noen på faktorer som påvirker utfallet (Ballard, Holtzworth-Munroe, Applegate og D'Onofrio, 2011), mens andre tar for seg utfall av mekling på flere felter enn skilsmisseområdet (Baitar, Buysse, Brondeel, de Mol & Rober, 2012; Waal & Dunne, 2012; Coleman, Kugler, Mazzaro, Gozzi, El Zokm, og Kressel, 2015).

Her skal jeg kort oppsummere det som står mest frem fra denne forskningen:

Sammenligninger av utfall etter mekling og rettsbehandling

De aller fleste av de tidlige studiene vurderte komparative effekter; det vil si at man sammenlignet utfall for foreldre som gikk i mekling (M-par) med foreldre som fulgte ordinære rettsprosesser (R-par). Sammenligningene viste gjennomgående at meklingsprosesser var å foretrekke for de aller fleste som skilte lag. Det ble blant annet påvist at M-par utformet flere og tydeligere avtaler, laget ordninger med større involvering fra begge foreldre, avtalene ble respektert og oppfattet som rettferdige og økonomisk gunstige for begge parter. Prosessene tok kortere tid, var mindre kostbare og ledet frem til avtaler som sikret bedre kommunikasjon og samarbeid. Ikke minst var M-par mye mer tilfredse med prosessen de hadde har vært igjennom enn R-parene. Oversiktsstudier på senere tidspunkter, som dem av Shaw (2010) og Gauvreau (2012), viser mye av det samme, men de påpeker samtidig at forskjellene ikke er så store som dem man fant i de første studiene.

Man har også vært opptatt av om det har vært mulig å finne noen vesentlige forskjeller mellom gruppene når det gjelder foreldre og barns psykologiske tilpasning i tiden etter avsluttet mekling. Det har man ikke klart å påvise mellom M- og R- gruppene, verken på kort eller lang sikt. Samtidig kan det også reises flere innvendinger mot å se på endringer i psykisk helse som effekter av mekling ved samlivsbrudd. Dette er primært en korttidsorientert intervensjon for å utforme avtaler. Det kan hende mye i livet etterpå som virker inn på trivsel

og tilpasning. Man kan også spørre om de helsemålene som har blitt brukt er gode nok instrumenter til å fange opp relevante forskjeller i de to gruppene.

I ettertid kan man også spørre om sammenligningene mellom M- og R- grupper er så interessante, rett og slett fordi det at par velger ulike løp tilsier at de er forskjellige i utgangspunktet. Emery og kollegaer er de eneste som har publisert en randomisert kontrollstudie av de to gruppene), og med en oppfølging 12 år senere (Emery, Laumann-Billings, Waldron, Sbarra & Dillon, 2001; Sbarra og Emery, 2005). Men selv fra denne undersøkelsen er det vanskelig å trekke klare slutninger om effekter av intervensjoner, blant annet på grunn av manglende beskrivelser av detaljer i M- og R- prosessene. Innenfor hver tiltaksgruppe kan man tenke seg svært ulike forløp og tilnæringsmåter. Man kan også spørre om det er mekling som fremmer samarbeidet, eller om det er rettsprosessen som forverrer det. Den store iveren etter å sammenligne M- og R- prosesser kan kanskje først og fremst betraktes som et legitimeringsprosjekt; talspersonene for mekling trengte å overbevise politikere og lovgivere om at mekling var et forsvarlig alternativ til det som tidligere hadde vært den eneste veien til skilsmisse i engelsktalende land som USA og England; hovedforhandlinger gjennom retten.

Historisk sett var det kanskje nødvendig med dokumentasjon for i det hele tatt å vinne frem med ideen om mekling som et konstruktivt alternativ. I dag vil mange gi sin tilslutning til at man ikke trenger empirisk belegg for å si at det er fornuftig at foreldre som skiller lag møtes, snakker sammen om hvordan fremtiden skal bli, og finner frem til sine egne avtaler om barn, økonomi og samarbeid. Og at de om nødvendig bør få støtte i denne prosessen fra en de opplever som upartisk.

Studier knyttet til virkemidler og prosess

Det foreligger mange tidlige studier der man søkte å belyse spørsmål omkring virkemidler, for eksempel Kelly, 1996; Kressel, Frontera, Forlenza, Butler og Fish, 1994; Kruk, 1998; Martin, 1999, Neilson, 1994, Slaikou, Culler, Pearson og Thoeness, 1985; Tjersland, 1999; Walker et al., 1994.

Imidlertid preges de fleste av disse studiene av ulike metodiske svakheter som gjør det vanskelig å trekke tydelige slutninger for praksis. Dels har konteksten for den omtalte meklingen ofte blitt utydelig fremstilt, og likeså beskrivelsen av de parene som møtte til mekling. Videre har man i denne forskningen først og fremst benyttet seg av spørreskjema- og intervjuundersøkelser av meklere og klienter; observasjonsstudier er tilnærmet fraværende.

Når meklerne har vært informanter om hvordan de arbeider viser de ofte til en ideologisk forankring i slike tradisjoner som jeg har omtalt tidligere, gjerne i litt generelle ordelag. I noen nyere undersøkelser har man fått frem bedre beskrivelser. Blant annet i en rapport fra Poitras og Raines (2013) basert på en stor intervjuundersøkelse av nær 200 erfarne meklere. Informantene løftet frem flere av de samme virkemidlene som av sentral betydning for et godt utfall, blant annet: Betydningen av at foreldrene *velger* mekling (og ikke pådyttes den), at de får tydelig informasjon om prosessen på forhånd, at man identifiserer og tydeliggjør mistillit som kommer til uttrykk (ikke dekker over den), tar foreldrene med på råd om hvordan forholde seg til dette, at man adresserer emosjonelle og relasjonelle spørsmål som melder seg og at man også styrer emosjonell uttrykksform i meklingsrommet. I en annen intervjuundersøkelse med et mindre utvalg rettet Douglas og Coburn (2014) oppmerksomheten spesielt mot måter meklerne adresserte emosjonelle tema på. Det som går igjen i beskrivelsene er innfallsvinkler omtalt som parafraserende og reflekterende innspill fra mekler, samt bruk av åpne og utforskende spørremåter når emosjonelle reaksjoner kommer til uttrykk (både i motsetning til å påpeke og/eller forsøke å stoppe slike reaksjoner).

I studier av hva klientene sier om sin opplevelse av meklingen har de gjennomgående vært godt fornøyde med hjelpen, og, som referert tidligere, mer fornøyde enn dem som har fulgt en vanlig rettsprosess. Men når innholdet i meklingen og virkemidlene gjennomgående har vært lite beskrevet, er det vanskelig å identifisere mer spesifikt hva foreldrene har vært fornøyd med. De uttrykker ofte tilfredshet med at de ble lyttet til og forstått, at de møtte en nøytral mekler og at de fikk hjelp til å utforme avtaler. Det at de opplevde seg forstått kan tyde på at mekler har fanget opp og validert noen av de opplevelsene de har hatt med seg inn i prosessen. Blant annet fremgår dette som en sentral tilbakemelding i en retrospektiv intervjuundersøkelse av en gruppe italienske foreldre etter mekling (Molgora, Ranieri og Tamanza, 2014).

Én grunn til at observasjonsstudier av mekling gjennomgående har vært fraværende kan knyttes til frykt for misbruk av lyd- og bildeopptak i prosesser som måtte følge etter mekling. En annen grunn er at meklerne selv kan oppleve det som ubehagelig og truende å bli observert

i det direkte møtet med foreldrepar som er vanskelige å styre. Noen har forsøkt å bøte på denne mangelen av innsyn i meklingsrommet ved å foreta observasjonsstudier av simulerte meklings timer (blant annet Kruk, 1998; Jameson, Sohan og Hodge, 2014). Den kunnskapen om meklingsmetodikk som kan hentes ut av slike studier er imidlertid begrenset, ikke minst fordi det er vanskelig å vurdere hvor mye interaksjonen er styrt av deltakernes egne scripts og forventninger.

Jeg har allerede omtalt Østensjø-prosjektet (1986-1987) som den første kjente naturalistiske observasjons-studien av mekling mellom separerende foreldre (Gulbrandsen og Øritsland, 1988; Tjersland, 1992). Her fulgte to observatører bak speil samtlige timer med et utvalg på 37 foreldrepar i mekling. Observasjonsmetoden var ikke standardisert, og beskrivelsen av tilnæringsmåtene ble basert på fortløpende notater. Senere har de få naturalistiske studiene som foreligger gjennomgående basert seg på transkripter av lyd/videoopptak fra utvalgte timer i vanlig meklingspraksis. Et omfattende søk etter slike studier internasjonalt frembragte seks slike studier, de fleste av dem publisert etter 2005. Etter utgivelsesår: Kressel, Frontera Rutgues, Forlenza, Butler, & Fish, 1994; Jacobs, 2002; Heisterkamp, 2006; Olekalns, Brett og Donohue, 2010; Garcia, 2012; Kjøs, Tjersland og Roen, 2014.

Olekalns et al. (2010) fokuserte på foreldrenes samspill og fant at parene som signaliserte tilknytning til hverandre (identifiserte flere uttrykksformer for dette) hadde størst sannsynlighet for å nå frem til en avtale. I de øvrige studiene har søkelyset vært rettet mot mekler. Kressel et al (1994) sammenlignet utfall av en «avtaleorientert» (AO) med en «problemløsningsorientert» (PLO) meklingsstil, basert på lydopptak fra et 20-talls meklingsaker av 1-2 timers varighet. De fant at PLO-formen førte litt oftere frem til avtaler. Samtidig fremgikk det at det var betydelige vansker ved å skille klart mellom de to stilartene.

Senere studier har rettet seg mer mot spesifikke metoder. Utvalgene har vært små, og basert på konversasjonsanalyser av avgrensede sider ved observasjonsmaterialet, spesielt knyttet til konfliktpreget kommunikasjon. Jacobs (2002) fant at meklere som i møte med slike dialoger benyttet indirekte styringsmåter lykkes best i å få til en god dialog; de stilte avklarende spørsmål, benyttet oppsummeringer av argumenter på begge sider, og ga informasjon om ulike prinsipielle måter å løse aktuelle spørsmål på. Direkte styringsforsøk og påpekninger hadde motsatt effekt. Noe av det samme løftes frem av Garcia (2012) som fremhever nytten av indirekte rådgiving i form av antydninger fremfor direkte instruksjoner, generell informasjonsformidling fremfor direkte råd, og råd om aktuelle fremgangsmåter for å finne

løsninger fremfor substansielle råd om løsninger. Kjøs et al. (2014) fremhever betydningen av at mekler, i møte med det konfliktfylte, balanserer «meklingsvinduet» slik at det er plass for samtaler både om det emosjonelle og det praktiske.

Samtlige ledende forskere i dette feltet i dag etterlyser flere naturalistisk orienterte observasjonsstudier, blant annet for å forstå mer av hva meklere kan gjøre for å befordre best mulig kommunikasjon i meklingsrommet. Slike studier har altså begynt å komme. Og et par av studiene i denne avhandlingen hører med til dem. Meklingsfeltet er fortsatt preget av ideologiske retninger, men det er noen virkemidler som mange kollegaer, på tvers av tradisjonene, fremhever som særs sentrale for en vellykket meklingsprosess. Virkemidlene har også blitt fremhevet i de empiriske studiene jeg har referert til ovenfor. De kan oppsummeres slik:

1. At mekleren informerer tydelig om meklingsprosessen og målet for denne.
2. At mekler gir foreldrene en anledning til å treffe sitt eget valg om å gå inn i den.
3. At mekleren, med foreldrenes aksept, styrer interaksjonen.
4. At mekleren er oppmerksom på og – om nødvendig – adresserer emosjonelle reaksjoner og relasjonelle forhold.
5. At mekleren samtidig holder opp avtaler som et mål for prosessen (nedtones innenfor den transformativ tradisjonen (Folger, 2008)).

Fortsatt er det behov for mer kunnskap, både om måter mekler kan samhandle med foreldrene om disse oppgavene, hvordan oppgavene kan avveies i forhold til hverandre i løpet av meklingsprosess, samt hvordan de kan nyanseres i forhold til de ulike rammebetingelser meklingsprosessen foregår innenfor.

Meklingspar i høykonflikt

Uttrykket høykonflikt brukes mye innfor både parterapi og meklingslitteraturen, men ifølge (Anderson, Anderson, Palmer, Mutchler og Barker, 2010) gikk det lang tid før noen klarte å avgrense begrepet på en måte som ble mer meningsfull for klinikere. Innenfor parterapi-

området forsøkte man tidlig å operasjonalisere ulike nivåer av konflikt i et parforhold, slik som Weingarten og Leas (1987) (5 nivåer) og Weeks og Treat (2001) (3 nivåer). Sistnevnte omtaler det høyest nivået som å ha «en konflikt av kronisk karakter», preget av høy grad av emosjonell reaktivitet, anklager og ansvarsfraskrivelse. Andre forskere har utformet ulike partypologier på grunnlag av spørreundersøkelser og/eller intervjuer med utvalg av par. Høykonfliktparene omtales som en av typene (Cuber og Harroff, 1972; Lavee og Olson, 1973; Fals-Stewart, Schafer og Birchler, 1993; Gottman, 1993, 1994). Sistnevnte beskrev to former for høykonflikt; «violate couples» og «hostile couples». Par i begge grupper inngår i en interaksjon preget av negativitet, gjensidig defensivitet, anklager og negative attribusjoner av hverandre. Kategoriene er vide. Mange par kan passe innenfor begge former. I tillegg kommer spørsmålet om intensitet, dvs. når er det rimelig å si at en relasjon kvalifiserer for betegnelsen *høy-konflikt*.

I meklingsfeltet har forsøk på skille ut høykonfliktpar basert seg både på kjennetegn ved parene, årsaksforklaringer og utfall av meklingen. Det har ikke alltid blitt lagt vekt på det samme, men flere har knyttet begrepet *høykonfliktpar* om foreldre som ikke kommer frem til avtaler, forhold preget av vold, overgrep, rus, psykisk sykdom (Brown, 1997; Johnston & Campbell, 1988; Kelly & Gigy, 1989), et familieliv karakterisert som «disorganisert» (Bickerdike & Littlefield, 2001) og om par der det fortsatt rår usikkerhet om oppløsningen av parforholdet (Irving & Benjamin, 2002a; Sbarra og Emery, 2008). Det kan fremstå som noe forvirrende at det meklingsfeltet ofte omtaler som høykonflikt også vil kunne betegnes som typiske omsorgsviktsaker, dvs. saker der det først og fremst er påkrevd med sosiale kontrolltiltak og ivaretagelse av barn. Imidlertid samsvarer det med den virkeligheten en mekler ofte møter; den er ikke alltid like klart avgrenset som man kunne ønske seg. En mekler kan møte høykonfliktpar der hun slett ikke får tanker om omsorgsbeskyttelse av barn, og hun kan møte dem der hun nettopp gjør det, og mellom dette er det mange nyanser av grått. En mekler vet oftest ikke hva hun går inn i, og det hun møter er heller ikke stabilt; det varierer over tid og med situasjoner.

Flere i meklingsfeltet har vært opptatt av å utvikle screening-metoder for å identifisere par som ikke egner seg for mekling (blant annet Ballard og Beck, 2011; Beck, Menke, O'Hara Brewster og Figueredo, 2015). Et spørsmål som straks melder seg er hvor mye ressurser man bør bruke på dette, både fordi det knytter seg mange usikkerhetsmomenter til validiteten og reliabiliteten ved screeninger av slike forhold, prosessen kan påvirke partene på uheldige

måter, og man kan tape tid. Det er en reell fare for at slike screeninger tar like mye tid som den påfølgende meklingen.

For å bidra til at meklere er best mulig forberedt på å gjenkjenne slike saker i sin praksis er et første skritt å identifisere observerbare tegn som kan tyde på høykonflikt. Da tenker jeg særlig på handlemåter som ofte er til stede i samhandlingen, mellom partene og med mekler. Noe av den parlitteraturen jeg har nevnt kan være til nytte i så måte. I en artikkel av Anderson, Anderson, Palmer, Mutchler og Barker (2010) oppsummerer de dette feltet og forsøker å gi noen deskriptive avgrensninger av høykonflikt. Kort fortalt handler det både om svært divergerende syn på aktuelle løsninger, ulike måter foreldre ytrer seg om dette på, intensiviteten i ytringene, måten andre involveres på i konfliktene og den historien paret har med seg fra før av. Jeg skal løfte frem noen kjennetegn som bygger på den litteraturen som er referert og som samsvarer med egne erfaringer. Det er flere måter å gjøre dette på. Denne utvelgelsen er min:

Sentrale kjennetegn ved meklingspar i høy konflikt:

- **Tilkjennegir kontrære syn om spørsmål begge oppfatter som viktige**
- **Sterk mistillit:** Påpeker ulike former for svik, tilskriver den andre skjulte motiver og egenskaper (negativ attribusjon).
- **Høy forsvarsberedskap:** Avviser det den andre sier, ignorerer det eller går til motangrep
- **Høyt emosjonelt trykk:** Oftest i form av aggressiv, utfordrende, sarkastisk og avvisende språkbruk, evt. tilfeller av fysisk angrep av reaktiv karakter, men også av emosjoner som fortvilelse, sorg og redsel, og noen ganger som tilstivnet, fastfrossen og holdt emosjonalitet, som om det koker under overflaten.
- **Fravær av positive bekreftelser:** Møter hverandre ikke med ja, men med nei eller taushet.
- **Uforenlige fremstillinger av historien:** Relatert til dem som par, som foreldre, til bruddet og samarbeidet etterpå.
- **Gjentakende negative utvekslinger:** Eskalerer ofte (omtalt som konfliktdansen).
- **Forsøk på konstruktive avklaringer brytes:** Gjelder både det å holde på et valgt tema og på et løsningsorientert fokus; dialogene sporer av.
- **Triangleringsforsøk:** Søker aktiv støtte fra involverte andre.

Dette er altså kjennetegn ved fremtredelsesmåter. Beskrivelsen tar ikke stilling til hva som faktisk har hendt, hva som er sant og ikke sant, noe mekler hele tiden blir invitert til å mene noe om. Elementer av disse kjennetegnene kan være tilstede hos mange foreldre som skiller lag. Om noe skal omtales som høykonflikt eller ikke vil måtte bygge på en samlet vurdering av det samspillet som fremtrer: Utslagsgivende vil i noen tilfeller kunne være det emosjonelle trykket i interaksjonen mellom dem.

FORELDREMEKLING I NORGE

Historikk

I Norge har det vært obligatorisk mekling ved samlivsbrudd i snart 100 år. Ekteskapsloven av 1918 (§ 44) slo fast at gifte ektefeller måtte møte til mekling før de kunne få innvilget separasjon av fylkesmannen. Frem til begynnelsen av 1990-årene fungerte det i praksis slik at ektefeller som ville skille lag måtte møte til en samtale hos en person med meklingsrett. Dette var gjerne personer knyttet til politiet (ikke sjelden pensjonerte lensmenn), prester og etter hvert også ansatte ved familievernkontorer. Stort sett dreide det seg om kortvarige møter der fokus først og fremst var rettet mot muligheten for å fortsette samlivet. Det kunne komme spørsmål om barna, men uansett hva partene svarte fikk de attest. I noen kretser ble det regnet som mer risikabelt å gå til presten, for man kunne ikke vite sikkert hva han ville spørre om.

I og med at skilsmissetallene økte brått utover 1970- og 1980-tallet møtte stadig flere separerende til meklingssamtaler. Ved familievernkontorene oppsto det en faglig debatt om hva en skulle bruke tiden til når paret kom til mekling. Boken til Öberg og Öberg (1982) om kriseterapi ved omsorgstvister bidro også til denne debatten. Ikke minst opplevde man å møte mange foreldre i store konflikter knyttet til bruddet, der barn syntes å leve under svært vanskelige forhold. I den omtalte modellen som ble utviklet ved Østensjø familiekontor på denne tiden omdefinerte man innholdet i meklingen til primært å omhandle barn, både de praktiske ordningene for dem, reaksjoner de måtte ha og samarbeidet mellom foreldrene. Tilnærmingen hentet inspirasjon både fra internasjonal meklingslitteratur som forelå på den tiden og fagfolkenes egne erfaringer (Tjersland, 1992).

Parallelt med dette - i siste del av 80-tallet - pågikk det et revisjonsarbeid med den gamle ekteskapsloven. Mye pekte i retning av at man – i likhet med det som hadde skjedd i Sverige – ville avvikle hele meklingsordningen. I pressen kom det imidlertid flere artikler om alternative måter å møte separerende på, slik man forsøkte ut ved Østensjø-kontoret. Og flere fagfolk innenfor familievernkontorene løftet frem lignende tanker. Noen politikere grep fatt i ideene, og ikke lenge etter ble det lagt frem et utkast til ny ekteskapslov der meklingen ble foreslått videreført, men bare for gifte ektefeller med barn, og der innholdet ble omdefinert til å handle om avtaler for barn. I 1991 vedtok Stortinget den nye ekteskapsloven (Lov om ekteskap, 1991), og flere av de fagfolkene som hadde vært involvert i Østensjøprosjektet ble brukt som konsulenter i utformingen av forskrifter for den nye meklingsordningen. Disse ble satt ut i livet fra 1993.

I henhold til lovteksten ble det innført en obligatorisk mekling for foreldre som - når de skiller lag - har barn under 16 år (Lov om ekteskap, 1991). Formålet var å forebygge problemer ved å gi foreldre en gratis samtalehjelp til å utforme skriftlige avtaler om barn. Mekler skulle utstede en attest etter avsluttet mekling. Rammen var inntil fire samtaler. Om avtaler ikke kom på plass kunne mekler pålegge partene å møte i inntil tre samtaler. Det gjaldt for foreldre som hadde vært gift og foreldre som vurderte å bringe saken inn for retten. Mekling kunne søkes ved familievernkontorer og hos godkjente eksterne meklere. Det ble gjennomført en storstilet kursing av meklere.

Senere – fra 2007 – ble meklingen også gjort obligatorisk for samboere med barn som skilte lag. For å få disse til å møte ble det innført en bestemmelse om at de måtte fremlegge en meklingsattest for å få assistanse fra NAV knyttet til økonomiske spørsmål og støtteordninger. Samtidig reduserte man kravet om obligatorisk fremmøte til én time og med en rettighet til å kunne få assistanse i inntil syv timer (Forskrift om mekling, 2006; Rundskriv om mekling, 2008).

Det hører med til det totale meklingsbildet i Norge at det fra 2004 ble innført bestemmelser om forenklet saksbehandlingen i barnefordelingssaker for domstolene. I realiteten fikk vi en meklingsordning under retten, der dommere, sakkyndig oppnevnte og involverte advokater ble pålagt å bidra til at foreldre kommer frem til forlik i spørsmålene det er tvist om. Det ble utviklet tydelige prosedyreregler knyttet til ordningen som har flere likhetstrekk med de første

meklingsmodellene som ble tatt i bruk under rettslige rammer i USA (se Coogler, 1981). Denne ordningen kan dommeren eller partene foreslå som et alternativ til hovedforhandling under retten. Forskningen til Rønbeck (2004; 2008) ved Psykologisk Institutt i Oslo bidro sterkt til at denne alternative rettsbehandlingsprosessen ble etablert.

Så – for å sammenfatte – i Norge har utformet et lovverk og bygd ut hjelpeinstanser med sikte på at separerende foreldre og barn skal få adekvat hjelp ved bruddet: Flest mulig foreldre med barn pålegges en obligatorisk mekling med sikte på å utforme avtaler. Dersom de fortsatt vurderer å gå videre til retten med sine tvister er det vanskelig å avvise forenklet saksbehandling, dvs. rettsmekling, så lenge dommeren tilrår dette. Men formelt sett kan en eller begge be om ordinær rettssak.

I den vestlige verden utenfor Skandinavia har det vanligste vært at mekling skjer innenfor rettsrammen. Det foreligger private meklingstilbud som foreldre kan betale for selv, men det er retten som *pålegger* mekling. Det har pågått en stor debatt om dette i ulike rettstilknyttede og meklingsorienterte tidsskrifter. Særlig har det vært pekt på etiske betenkeligheter knyttet til at partene i rettsmeklingen kan utsettes for et press – eksplisitt eller implisitt – om å innordne seg kompromiss-løsninger som ikke nødvendigvis taler til barns beste. Det har også blitt hevdet at rettskonteksten er lite forenlig med den sentrale ideologien om mekling som en frivillig og selv-bestemt samtaleprosess (Nolan-Haley, 2012).

Kritikere har også uttrykt bekymringer for et økende antall meklings saker innenfor retten, når det både er små ressurser til å håndtere dem og svært begrenset tid til en forsvarlig prosess (Salem, 2009, 2010; McIsaac, 2010; Baron, 2010). I de fleste vestlige land og i mange andre land er *retten* stedet for forvaltningen av skilsmis sesaker. Her skiller de skandinaviske landene seg ut ved at skilsmis sesøknadene i hovedsak forvaltes av administrative organer. Når totalansvaret ligger i retten, og antallet skilsmis ser bare øker, har flere begynt å reise spørsmål ved rettsvesenets evne til å ta på seg oppgaven.

Den obligatoriske meklingen i Norge skjer ved offentlig autoriserte meklingsinstanser, forut for retten og gjelder alle foreldre med barn. Norge er alene om å ha et slikt system. Australia er det eneste landet med en meklingsordning som ligner litt; man krever at foreldre går til mekling før de får anledning til å reise en sak om ordninger for barn i retten, og det er etablert et meklingsapparat utenfor denne (Moloney, Weston og Hayes, 2013). Men også i Australia

peker forskere på at meklingsystemet som er bygd opp forut for retten ikke formår å følge opp sakene med nok tid og kompetanse (Moloney, Smyth og Fraser, 2010). Lundberg og Moloney (2010) spør blant annet om antallet av konfliktsaker og motstrebende klienter kan bli for stor å bære når meklerne møter så mange av dem.

Spørsmål knyttet til den norske meklingsordningen

Norske foreldre pålegges altså meklingsordning og får utstedt en attest etter å ha møtt én gang. Attesten er påkrevd både for å få innvilget separasjon, for å få tilgang til økonomiske støtteordninger og for å kunne bringe saken for retten. I denne forstand avviker den norske ordningen fra den definisjonen av meklingsordning som vi har gitt foran. Flere av foreldrene er ikke selv hjelp-søkende. Retningslinjene for hvordan man innkaller, hva mekler skal gi informasjon om, regler ved uteblivelse, osv., understøtter dette. Mekler har også blitt tildelt en rolle om «å ivareta barns beste». Lovverket gir føringer som kan være utfordrende for det å skape gode møter med foreldre. Det vil man se flere eksempler på i det som følger. Samtidig kan det være mye å lære av hvordan meklerne forsøker å arbeide innenfor en obligatorisk ramme. Strategiene kan også være relevante for arbeid med foreldre som har *valgt* meklingsordning som et hjelpetilbud.

I kjølvannet av endringene i meklingsordningen fra 2007 var det mange fagfolk innen feltet som stilte spørsmål ved hvordan ordningen fungerte (Walther og Skahjem, 2008). Deler av kritikken ligner den som er referert fra den internasjonale debatten ovenfor; kvantiteten syntes å gå utover kvaliteten på arbeidet. Det gikk frem av offentlig statistikk at antallet meklingsaker økte voldsomt samtidig som tiden som det enkelte foreldrepar brukte på meklingsamtalene avtok. Man spurte om det virkelig ble brukt nok tid på prosessen med dem som hadde størst behov. Andelen foreldre som inngikk skriftlige avtaler under meklingsordningen syntes å gå ned. Antallet saker som gikk videre til retten økte påtagelig og følgelig også ressursbruken på dette området. Det ble også etterlyst ideer om hvordan man kunne nærme seg de foreldreparene som sto i de største konfliktene og om når og hvordan man kunne involvere berørte barn i meklingsprosessen.

Disse innspillene om meklingsordningen førte til at BLD utlyste forskningsmidler for prosjekter knyttet til hvordan ordningen fungerte. Det første prosjektet som fikk midler var

FORM-prosjektet ved Psykologisk Institutt ved UiO, påbegynt i 2007. Dette var primært en observasjons-studie av mekling, i tillegg til at man benyttet spørreskjema og oppfølgingsintervjuer med klienter og meklere. Det andre prosjektet, påbegynt ved SINTEF i 2010 (Ådanes, Ådanes, Haugen, Jensberg, Lossius Husum og Rantalaiho, 2011). en spørreskjemaundersøkelse av landsomfattende karakter, med meklere og klienter som informanter. Studien benyttet blant annet flere av spørsmålene i FORM-prosjektet. Funnene i de to studiene vedrørende meklingsaktiviteten i Norge hadde mange sammenfallende trekk (se appendiks IV om dette).

FORSKNINGSDESIGN, INSTRUMENTER OG ANALYSER

Prosjektskissen for FORM-prosjektet la noen rammer for denne avhandlingen som kort skal tydeliggjøres:

Dels satte den pågående debatten om meklingsordningen sitt tydelige preg på målformuleringene for prosjektet. I søknaden til BLD ble de uttrykt slik:

1. Hva kjennetegner de separasjonssakene som har de største konfliktene og der meklingen oftest avbrytes uten resultat?
2. Hvordan kan hjelpere intervenere for å bedre samarbeidet mellom foreldre og redusere sannsynligheten for rettslige konflikter?
3. Hvordan utvikler samværsordninger seg over tid og hva bidrar til endringer?

For å besvare spørsmål som dette har det vanligste i meklingsfeltet vært spørreskjemaundersøkelser med meklere og foreldrepar etter mekling. En ambisjon med FORM-prosjektet var å komme tettere på meklingsprosessen og følge den fra første møte og frem til avslutning, samt oppsøke foreldrene på nytt atten måneder senere. Planen var å gjennomføre en naturalistisk studie av meklingspraksis der det ble hentet informasjon ved hjelp av lydopptak av samtalene og regelmessig tilbakemeldinger fra foreldre og meklere. Valgene har vært førende for både datainnsamlingen, utvelgelsen av data og valg av analytiske metoder i denne avhandlingen. Jeg vil gi en fremstilling av hvordan jeg har avgrenset materialet og tilpasset metodene til de kunnskapsspørsmålene jeg har vært opptatt av.

Kunnskapsinteressen for denne avhandlingen

Det er særlig de to første målformuleringene i prosjektskissen jeg har vært opptatt av: Kjennetegn ved konfliktsakene og hvordan gi foreldrepårene best mulig hjelp. Noe mer spesifikt kan de sentrale spørsmålene formuleres slik:

- Hvordan kunne meklingsaker med høyt konfliktnivå differensieres fra andre som møtte til meklingsprosessen med små, få eller ingen konflikter?
- Hvordan var bildet av meklingsprosessen med de foreldrepårene som befant seg i store konflikter; hvor lenge pågikk meklingsprosessen, hvor stor andel kunne sies å ha kommet frem til en avtale om barn og var dette avtalebildet endret når man oppsøkte dem atten måneder senere?
- Hva handlet det konfliktfylte om og hvordan preget dette kommunikasjonen mellom foreldrene?
- Og til sist; var det mulig å identifisere måter mekler forholdt seg til paret på, og som syntes å fungere mer konstruktivt med tanke på muligheten for å få til en avtale?

Rekruttering av meklere

For å komme tett inn på meklingsarbeidet måtte vi etablere et samarbeid med de som sto mest sentralt i arbeidet; meklerne selv. Høsten 2007 ble det innledet sonderinger med flere familievernkontorer og meklere i Østlandsområdet med spørsmål om de kunne tenke seg å delta i en slik undersøkelse. Det ble etablert et forpliktende samarbeid med fire familievernkontorer og én ekstern mekler, til sammen ti meklere. Kontorene dekket en befolkning som bodde både i land- og byområder. Sammen med meklerne ble det holdt regelmessige møter både om utforming av instrumenter, prosjekt-design og sikker leveranse av data. Spørsmål omkring rekrutteringen av foreldrepåre til prosjektet sto også sentralt. Vi hadde i tillegg samlinger der vi drøftet meklingsfaglige spørsmål.

For å sikre at flest mulig klienter ble med i prosjektet innenfor den tidsrammen vi hadde til rådighet, arbeidet jeg og prosjektleder med om lag ti meklingsaker hver. Fra tidligere ansettelse i familievernet hadde vi begge omfattende erfaringer med meklingsprosessen. Vi fikk en avtale om å ta saker ved ett kontor og møtte opp til samtaler der. Slik ble vi godt kjent med

de rammene som våre samarbeidspartnere arbeidet innenfor og de utfordringer som datainnsamlingen bød på i praksis.

Fagfolkene som utførte meklingsene og som samlet inn data meldte seg primært av interesse for arbeidsfeltet. De hadde grunnutdanning som sosialarbeider eller psykolog, flere med tilleggsutdanning i familieterapi. Ti av tolv hadde lang meklingserfaring. Det ble ikke benyttet noen felles meklingsmetodikk. Studien betegnes som naturalistisk i den forstand at tilbudet var som det ellers pleier å være i ordinær meklingspraksis og i tråd med forskrifter og lover for denne virksomheten.

Rekruttering av foreldre

Det ble tidlig klart at det på forhånd ikke var mulig å vite hvilke saker som kunne bli konfliktfylte meklingsprosesser. Derfor besluttet vi oss for å henvende oss til samtlige foreldrepar som ble henvist til meklerne i prosjektet. En orientering om prosjektet ble sendt dem på forhånd sammen med annen ordinær informasjon om meklingsprosessen. De som samtykket i deltakelse gjorde det ved første fremmøte (mer om dette nedenfor). Vi var selvsagt opptatt av å nå flest mulig av dem som ble henvist til de meklerne som «leverte» saker i prosjektet. I en situasjon som kan romme mye uvisshet, fryktet vi at mange foreldre ville svare nei til å delta. Helt i begynnelsen fikk vi noen slike signaler, derfor gikk vi tidlig en grundig runde med meklerne om hvordan de kunne informere om prosjektet på en åpen og inviterende måte, uten at foreldrene skulle oppleve det som press. Når vi samlet sett fikk med om lag 75 prosent av dem som ble henvist til den enkelte mekler kan man si at vi lyktes godt med det.

Etikk og datasikring

Orienteringsskrivet til foreldrene informerte om formålet med prosjektet, at deltakelsen var frivillig, at foreldrene fikk samme tilbudet som andre uansett deltakelse i prosjektet eller ikke, at data ville bli anonymisert og at man i alle rapporter fra prosjektet ville være påpasselige med det siste. De ble også orientert om at prosjektet krevde at hver av foreldrene besvarte noen få spørreskjema-spørsmål før meklingsstart, under og etter meklingsprosessen, at denne informasjonen kun gikk til forskerne, at det ble tatt lydopptak under samtalene og om

sikkerhetsrutinene for lagringen av data. Til sist fikk de også vite at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet om de ønsket det.

Ved første oppmøte spurte mekler foreldrene om de ville delta og besvarte eventuelle spørsmål de måtte ha om prosjektet. De som sa ja skrev under på samtykket og godkjente også at vi kunne kontakte hver av dem for et telefonintervju 18 måneder etter avsluttet mekling.

Sikkerhetsrutinene for materialet som ble samlet inn var omfattende: Sammen med de digitaliserte lydopptakene fra hver time ble alle de utfylte spørreskjemaene (i lukkede konvolutter) oppbevart i låst arkiv på arbeidsstedet. Data ble regelmessig innhentet av forskerne i prosjektet og matet inn i den lukkede Access-basen på Psykologisk institutt. Hver sak fikk et kodennummer. Det var kun de to forskerne som hadde tilgang til persondataene som ble oppbevart i et eget arkiv. Ved transkriberingen av lydopptak ble henvisninger til navn fjernet og all annen identifiserbar informasjon ble maskert.

Vi ønsket å gjennomføre en studie av meklingsamtaler slik de vanligvis finner sted i norsk praksis. Derfor var vi påpasselige med hva vi introduserte av instrumenter, både at spørreskjemaene kunne besvares raskt og at foreldrene kjente trygghet for at mekler ikke fikk se det de svarte. Likedes så vi det som viktig at utstyret for lydopptak var enkelt å bruke og ferdigrigget før timen, slik at det bare var å trykke på knappen. Derfor gikk vi grundig gjennom fremgangsmåter med meklerne på forhånd, både om hva de kunne formidle om prosjektet og hvordan de håndterte opptaksutstyret. En tilsvarende gjennomgang hadde vi i opplæringen av dem som skulle telefon-intervjue foreldrene. I det store og hele fungerte planene svært tilfredsstillende. Det gjennomgående inntrykket fra både forskerne og meklerne var at de forskningsrettede tiltakene grep lite inn i prosessen.

Forut for prosjektstart gikk søknader, med informasjon om prosjektet, samtykkeutforming, designbeskrivelse og datasikring til REK og NSD. Planene ble revidert og godkjent før prosjektstart.

Instrumenter, datainnsamling og lagring

Spørreskjemaene og intervjuguiden som ble benyttet er gjengitt i appendiks 1. Det handlet i korte trekk om følgende redskaper

- Spørreskjemaet forut for mekling innhentet noen få personlige data om alder, utdanning, arbeid, barn og sivilstatus. Det var også noen spørsmål om hva som var viktig for foreldrene å snakke om i meklingen, grad av enighet (svært uenige, 0 til helt enige, 7) om sentrale spørsmål, samt vurdering av utsikter for å finne frem til ordninger (« tror ikke vi finner ordninger », 0, til « vi finner ordninger »¹, 7). Svarene på det siste ble lagt i lukket konvolutt adressert til forskerne, uten innsyn for mekler.
- Etter hver time ga foreldrene en evaluering av timen, både knyttet til hvordan mekler ivaretok og forsto dem (svært misfornøyd, 0 til svært fornøyd, 7) og til prioriteringen av samtaletema i timen (samme skala). Også disse svarene ble levert i lukket konvolutt adressert til forskerne.
- Mekler evaluerte hver time (foreldrene vanskelige å arbeide med, 0 til lette å arbeide med, 7) og beskrev eventuelle utfordringer i arbeidet (skrev stikkord).
- Lydopptak fra samtalen ble tatt med en liten digital lydopptaker.
- Ved meklingslutt fylte mekler ut en sluttrapport om tidsbruk i meklingen, om innholdet i avtaler og en vurdering av grad av enighet i de saker der det var inngått avtaler. Skjemaene som ble benyttet inneholdt flere spørsmål. De finnes i appendiks.
- Atten måneder etter mekling ble samtlige foreldre kontaktet for telefonintervju. De fikk spørsmål både om meklingen de hadde deltatt i, om senere hjelpetiltak, om bo- og samværsordninger for barn, om samarbeidet foreldrene imellom, om barns reaksjoner, om årsaker til adskillelsen og om økonomi og boforhold i dag.

Evalueringsspørsmålene relatert til meklingen ble stilt retrospektivt, og kunne ikke formuleres på samme måte som dem vi stilte rett etter meklingstimene. Derfor er ikke svarene foreldrene ga om dette under prosessen og atten måneder senere helt ut sammenlignbare.

Foreldrene ble også bedt om å fylle ut et instrument som kartla symptomer hos barn (Child Behavior Check List). Guiden for oppfølgingsintervjuene finnes også i appendiks. Intervjuene ble i hovedsak utført av viderekomne psykologistudenter. En

---

¹ I teksten bruker jeg noen ganger uttrykkene lavt og høyt håp om det samme.

psykolog som var tilknyttet prosjektet en tid, samt undertegnede og prosjektleder, foretok også noen av intervjuene.

Utvalget

Datainnsamlingen fra meklingsarbeidet pågikk i 2008 og 2009, mens oppfølgingsintervjuene med foreldrene ble utført i 2010 og 2011.

Innenfor et tidsvindu på tolv måneder ble 154 foreldrepar rekruttert til forskningsprosjektet. Tre av fire som ble spurt takket ja til å delta. De fleste av foreldrene som deltok hadde vært gift (46 prosent) eller samboere (32 prosent). En mindre andel (22 prosent) vurderte å gå videre til retten med konfliktene og måtte møte til mekling først. Både i dette henseende, og basert på foreldrenes alder, utdanning, beskjeftigelse og antall barn, representerte utvalget et bredt tverrsnitt av separerende foreldre i Norge på denne tiden, med par fra både by og land (Gulbrandsen & Tjersland, 2011a, b; SSB, 2011).

Konfliktnivået blant den fjerdedelen av foreldrene som takket nei til å delta er ukjent. Det å si ja til å delta i en studie med lydopptak av samtaler er utfordrende i seg selv, spesielt når man befinner seg i en bruddsituasjon. Og er man uenige om mange ting, er det ikke usannsynlig at man også er uenige om å delta i et prosjekt. Derfor kan det ikke utelukkes at det var en høyere andel av foreldre med et særlig høyt konfliktnivå som sa nei til å delta.

Analyser til grunn for artikkel I: Kjennetegn ved utvalget, prosess- og utfallsmål

Formålet med denne artikkelen var dels å gi et bilde av det utvalget vi hadde fulgt, både med hensyn til demografi og hvordan konfliktnivået artet seg da foreldrene møtte til mekling, dels var hensikten å gi et bilde av tidsbruk, tilfredshet og utfall av meklingsprosessen.

Access databasen rommet både tallverdier og tekster. Analyser av de kvantitative data ble utført i SPSS, versjon 15 og 16, i form av deskriptive analyser av frekvens- og

prosentfordelinger for enkeltvariabler. I tillegg ble det tatt ut utskrifter av tekster knyttet til enkeltspørsmål.

For å skille ut grupper med ulike konfliktnivåer skrev vi ut oversikter over hvordan svarene på spørreskjemaet forut for meklingen fordelte seg. Med dette materialet begynte prosjektleder og jeg et sorteringsarbeid ledet av spørsmålet; hvem av disse parene kunne sies å møte til mekling preget av spesielt store konflikter?

Sorteringsarbeidet startet med at vi først studerte hvordan svarene om forskjeller i syn hos foreldrene fordelte seg. Vi hadde bedt dem og meklere om å anvende en likert-skala for å angi styrkegrader i svarene på ulike spørsmål. Den kontinuerlige skalaen løp fra «helt uenige» (0) til «helt enige» (7) (dvs. over 8 verdier) og handlet blant annet om forskjeller i synet på ordninger for barn og økonomi. I oversiktene over fordelingen av svar så vi at mange saker samlet seg om de to ytterkantene av skalaen, dvs. at man i noen saker oppga store forskjeller (0-3) i syn på spørsmål om barn og økonomi, mens forskjellene i andre saker var gjennomgående små (6-7).

Innbyrdes i foreldreparet var svarene på de to kantene ofte like, men det var også forskjeller. Vi var ikke interessert i enkeltpersoner, men av om i hvilken grad det enkelte foreldrepår var preget av konflikt. Vi valgte å legge til grunn at når én av dem anga store forskjeller i syn på løsninger kunne dette peke i retning av stor konflikt. Dernest sammenholdt vi de sakene der mist en av foreldrene anga store og små forskjeller i syn, med hvordan mekler vurderte vanskelighetsgraden i arbeidet med det enkelte par. Skalaen løp fra «svært vanskelig å jobbe med» (0) til «lett å jobbe med» (7). Vi fant et svært nært sammenfall mellom saker der en av foreldrene benyttet lave eller høye verdier, og der mekler vurderte foreldrene som svært vanskelig å jobbe med (0-3) eller lette å jobbe med (6-7). Slik kom vi frem til en gruppe på 38 høykonfliktsaker (HK) og 41 lavkonfliktsaker (LK).

Mellom disse ytterkantene fant vi saker der foreldrene gjennomgående brukte verdiene 4-5 om forskjeller, mens mekler benyttet 4-5 om utfordringer i arbeidet med dem. I denne gruppen varierte foreldrene mer mht. hvor store forskjeller de oppga i synet på barn og økonomi. Slik kom vi frem til 75 saker med middels konflikt (MK).

Inklusjonskriteriene kan oppsummeres slik (se flere detaljer i appendiks III, figur 1, tabell 1):

Høy konflikt: 38 par

- Minst en forelder angir 0-3 om forskjeller i syn vedrørende barn/ økonomi.
- Mekler angir 0-3 om vanskelighetsgraden i arbeidet med paret.

Middels konflikt: 75 par

- Foreldrene angir gjennomgående 4-5 om forskjeller i syn i temaer om barn/økonomi
- Mekler angir 4-5 om vanskelighetsgraden i arbeidet med paret.

Lav konflikt: 41 par

- Foreldrene angir 6-7 om forskjeller i syn i temaer om barn og økonomi.
- Mekler angir 6-7 om vanskelighetsgraden i arbeidet med paret

I begynnelsen av dette sorteringsarbeidet kunne det være tvil om i hvilken gruppe en bestemt sak hørte hjemme i. I disse tilfellene oppsøkte vi annen informasjon vi hadde, blant annet om hva foreldrene hadde sagt om forskjellene i syn (stikkord), hvordan mekler hadde kommentert meklingen, samt hvordan foreldrene vurderte utsiktene for å komme frem til en avtale. Dette trygget oss i å holde fast på de inklusjonskriteriene vi etter hvert valgte å følge.

Tross dette kan det reises spørsmål ved sorteringen av foreldreparene i HK-, MK- og LK-grupper, ikke minst fordi det bygges på svar som aktørene har gitt på spørsmål som inviterer til vurderinger. Det kunne være saker som heller skulle ha tilhørt en annen gruppe. Imidlertid viste sorteringen å passe godt med mye annen informasjon vi fikk frem om gruppene (meklingstype, håp om å få til en avtale, tidsbruk, samt utfallet av meklingen). Tidsbruk og utfall kan selvfølgelig være knyttet til måter foreldrene ble møtt på i meklingen, mens meklingstype og håp angir noe om hva de hadde med seg inn i prosessen. I tillegg ligger det en validitetssjekk av inkluderingskriteriene i analysene av interaksjonen i HK- sakene (samt i et par av LK-sakene); dialogene viste seg å samsvare godt med betegnelsene foreldrene ble plassert under (se blant annet artikkel 2).

Etter at gruppene var definert foretok vi statistiske sammenligninger av dem med hensyn til noen utvalgte variabler. Både en metode-lærer ved PSI og studenter var involvert i flere av disse analysene (se appendiks II; oversikt over hovedoppgaver). Vi hadde overveldende mye informasjon både fra prosessen og om utfallet. Det vi valgte å fokusere på var sammenligninger av demografi i utvalgene, timebruk i meklingen, avtaleutfall, tilbakemeldinger om meklingen umiddelbart og 18 måneder senere, samt andelen som hadde avtaler på det siste tidspunktet.

Disse sammenligningene viste at LK- og MK- gruppene i mange henseender var ganske like, mens HK-gruppen skilte seg tydelig ut i for flere av variablene. Derfor – i fremstillingen av resultatene – ble det i hovedsak valgt å slå sammen de to førstnevnte gruppene. Artikkel I beskriver utvalget, meklingsforløpet og utfallet, med særlig vekt på å sammenholde forløpet i HK-sakene med de øvrige sakene i utvalget. Fremstillingen bygger på deskriptive og komparative analyser av – i hovedsak – kvantitative data fra meklingsprosessen og fra oppfølgingsintervjuene atten måneder senere. Tabellene, der forskjeller angis i prosenter, taler for seg. For noen variabler ble det utført Chi-kvadrat analyser for å undersøke statistiske forskjeller (se tabeller i appendiks III).

Om de kvalitative analysene; fokus og arbeidsform

Den andre og tredje artikkelen handler om de konfliktfylte sakene og dialogene i meklingsstimene, partene imellom og med mekler. Dels rettes blikket på foreldrepåret i et forsøk på å forstå hva som syntes å bidra til å stimulere til den uforenlige antagonismen dem imellom (artikkel II), dels har jeg fokus på mekler og hvordan hun synes å bevege seg i løpet av meklingsprosessen (artikkel III). Her gjengir jeg kun overordnede trekk ved analysene; detaljer om fremgangsmåter fremgår av artiklene.

Materialet var transkriberte meklingsamtaler fra 28 meklingsprosesser, de fleste en- og totimers, noen tre til fire timer, og enda færre hadde fem til syv timer. I de øvrige ti HK-sakene lyttet jeg gjennom samtalene på bånd.

De kvalitative analysene har mest likhetstrekk med det Charmaz (2008) omtaler som en sosialkonstruktivistisk forståelse av grounded theory. Jeg har holdt meg nær til teksten, lagt hovedvekt på dialogene mellom de to foreldrene og utviklet deskriptive kategorier for “hva de holder på med”. Samtidig vurderte jeg hvordan det som ble sagt av én, på et gitt tidspunkt, inngikk i former for dynamisk samspill med noe som ble sagt – eller ikke ble sagt, men bare antydnet og hintet til – på et annet tidspunkt i samtalene. Antakelsen var at de to kjente hverandres synspunkter og reagerte både i forhold til hva som var blitt sagt og i forhold til hva

de antok kunne bli sagt. I så måte baserte analysearbeidet seg på min og mine med-forskeres² forståelse og fortolkninger av de transkriberte dialogene.

Kunnskapsinteressen var utvilsomt klinikerens: Formålet med å analysere interaksjonen mellom partene var at meklere skulle få hjelp til bedre å velge retning og fokus i arbeidet med konfliktsaker. I denne forstand hadde jeg mer et blikk utenfra enn et blikk innenfra. Men det er bare delvis slik, for jeg måtte søke å forstå hva slags opplevelser som lå bak foreldrenes handlemåter, og som kunne tenkes å gi næring til den konfliktfylte kommunikasjonen. Slik har jeg møtt samtaleteksten med en forforståelse som dels har vært farget av min praksis som mekler og parterapeut over mange år, dels av den kunnskapen jeg har om ideologi og empiri på meklingsfeltet, og som er gjengitt tidligere i denne kappen.

Analyseprosessen knyttet til artikkel II

Denne kan over tid beskrives som en hermeneutisk spiralbevegelse med minst fem vendinger omkring aksen "konfliktfigurer". Først tok jeg for meg to saker meklere beskrev som særs konfliktfylte og to de omtalte som samarbeidende. Jeg transkriberte samtalene og skrev et memo fra hver av dem. Det fremkom karakteristiske forskjeller i hvordan foreldrene snakket til hverandre og hvordan de beskrev og omtalte barna. Dette la grunnlaget for ytterligere nyanseringer av kjennetegn ved dialogene i saker som jeg tok for meg senere.

Dernest lyttet jeg meg gjennom prosessen i fire fastlåste saker med ulike meklere. Det var samtaler over både ett og flere møter. Jeg skrev ned et kort memo fra hver sak med særlig vekt på spørsmål som gjaldt: a) hva snakket foreldrene om, b) hvordan relaterte de seg til hverandre og c) og hvordan forholdt de seg til meklers styring i samtalene.

Tredje vending kan beskrives som en ny analyse-runde med flere konfliktsaker, dels transkribert av forfatteren selv, dels av andre for andre analyseformål. Etter hvert utformet jeg en matrise over de tretten konfliktsakene jeg hadde med følgende innhold: Tema foreldrene snakket om, situasjonsbeskrivelser, argumentasjonsskjeder og gjensvar fra den andre.

En fjerde dreining av spiralen var prosessen der jeg sammenlignet notatene på tvers av sakene. Spørsmålet eller "saken" det var strid om handlet stort sett om de samme temaene;

---

² Hovedoppgavestudenter foretok også analyser av dialoger i noen saker.

samværsmengde, bosted for barn, hva barn skulle informeres om og nye partnere.

Argumentene kunne være ganske likeartede i utgangspunktet; begge brukte ofte «barns beste» som argument. Men straks dialogene ble mer emosjonelle og hissige begynte det å fremtre mønstre i argumentasjonen som pekte mot *ulike* kilder til konflikt. Jeg så med andre ord forbi forskjeller som handlet om timer, dager og bosted, og rettet blikket mot det som syntes å gi næring til det motsetningsfylte. Slik identifiserte jeg seks kilder til konflikt i de tretten sakene. I noen av dem var kun én konflikt-kilde representert, i andre var det flere. Dette leddet i analyseprosessen kan sammenlignes med det Charmaz (2008) omtaler som å utvikle mer analytiske kategorier.

Transkriberingen av andre saker fortsatte for andre formål. Etter hvert forelå det et rikt materiale fra ytterligere femten konfliktsaker med relativt korte fortattede tekster om konflikttema og relasjonsbeskrivelser, samt eksempler som gjenga utsnitt av dialogen i meklingsrommet. Gjennomlesingen av disse sakene representerte en femte vending i analyseprosessen der både de deskriptive kategoriene og de mulige kildene til konflikt ble prøvd ut på stadig nye saker. Denne prøvingen førte til tilføyelse av to nye hovedkategorier. Jeg lyttet meg til sist gjennom lydopptakene fra de resterende ti sakene, de fleste av én times varighet, uten å identifisere flere kilder til konflikt. Variasjonen i materialet fremsto som uttømt.

Analyseprosessen knyttet til artikkel III

Ved hjelp av de samme notatene som er beskrevet ovenfor valgte jeg ut et mindre utvalg på seksten – av de 28 – transkriberte sakene. Formålet var å foreta inngående analyser av meklernes dialoger med foreldrene. Jeg tok med saker som både låste seg fast i første eller andre time og saker der dialogen fortsatte over tid, samt meklinger med både ektefeller og samboere som skilte lag og foreldretvistsaker (foreldre som vurderte å gå til retten). Videre valgte jeg ut saker fra flest mulig av meklerne i prosjektet (ti ble representert). Slik ble det søkt etter variasjon og kontraster både i problemstillinger og i tilnærminger til det konfliktfylte. Etter analysene av de seksten sakene var fullført ble transkriptene i de øvrige tolv sakene gjennomlest. Jeg så etter tilnærminger til foreldrene som ikke var representert i de analyserte sakene, uten at jeg fant dette.

Styrt av interessen for meklers måter å møte foreldrene på ble det foretatt en innledende koding av tekstmaterialet. I de seksten sakene gikk jeg gjennom transkriptene fra hver samtale og noterte ned det som kunne karakteriseres som utspill fra mekler sin side, enten dette kom i form av et selvstendig initiativ fra denne, eller som en reaksjon på noe som skjedde i dialogen med foreldrene. Slik satt jeg igjen med en rekke eksempler på ”initiativ” og på ”responser”. Deretter begynte jeg å sortere innenfor hver kategori. Det ble fort tydelig at det dreide seg om ulike typer initiativ. Ved å sette navn på hvert av disse så jeg at flere av dem sto i et slags motsetningsforhold til hverandre, som dikotomier i form av ytterpunkter langs samme akse. Likeledes kunne mye av det som i første omgang ble sett på som responser, også betraktes som initiativ langs de samme aksene eller nye som kom til. Slik kom jeg etter hvert frem til seks dikotomier som tegner noen motsatser i hva meklerne rettet oppmerksomheten mot i konfliktsakene.

RESULTATER

Hvordan virker obligatorisk foreldremekling ved store konflikter?

I artikkel I sammenholdes kjennetegn ved foreldrene i HK-gruppen med de øvrige foreldrepårene i undersøkelsen, med hensyn til forventninger til meklingen, tidsbruk, vurderingen av hjelpen, utfallet av meklingen og samarbeidet atten måneder senere. Noen av tabellene er gjengitt i appendiks III i denne kappen og det henvises til disse i teksten som følger.

Med hensyn til ytre kjennetegn var HK-gruppen ganske lik de andre i utvalget. Hovedparten av foreldre var i alderen 25 til 45 år. Utdanningsnivået både for kvinner og menn fordelte seg med nær en halvpart som hadde to år eller kortere utdanning etter videregående, 26 prosent hadde 3-4 års videreutdanning og en nesten like stor andel hadde enda lengre utdanning. 80 prosent av mennene og 60 prosent av kvinnene var i full jobb, 13 prosent jobbet deltid, var under utdanning eller hjemme med barn – de fleste i disse gruppene var kvinner. Om lag 13 prosent var enten sykemeldt, arbeidsledig, trygdet, ganske likt fordelt på kjønn o.l.

Det var i gjennomsnitt 1.6 barn pr. familie. Halvparten av foreldrene hadde ett barn, en tredjedel to barn og de øvrige hadde tre eller flere barn. Blant HK-foreldrene var det litt flere

sykemeldte og litt flere som hadde barn i spedbarnsalder og særkullsbarn, men forskjellene var ubetydelige.

Derimot skilte gruppene seg med hensyn til lovgrunnlaget for innkallingen til mekling: I HK-gruppen var det langt flere barnetvistsaker, dvs. foreldre som møtte til mekling fordi de vurderte å gå til rettsak om ordninger for barn. Det gjaldt 58 prosent av HK-sakene, sammenholdt med 11 prosent av de øvrige (tabell 2).

I tråd med inklusjonskriteriene for de tre gruppene oppga foreldrene i HK-gruppen store forskjeller i synet på spørsmål om bosted og samvær for barn. Flertallet av disse foreldrene omtalte også store forskjeller i syn på økonomiske løsninger. I LK-gruppen samlet svarene seg på den motsatte siden av likert-skalaen, mens det var langt mer variasjon i svarene innenfor MK-gruppen. Hvordan svarfordelingen i de tre gruppen var vedrørende forskjeller i syn var fremgår av appendiks III, figur 1 og tabell 1. På spørsmålet om hvordan de vurderte utsiktene for å komme frem til avtaler i meklingen svarte nær 53 prosent i HK-gruppen at de hadde lite håp om dette (0-3). Den tilsvarende andelen blant de andre var 7,3 prosent (tabell 3).

Omlag 60 prosent av HK-foreldrene møtte i inntil to samtaler. Blant de øvrige møtte over 66 prosent kun til én samtale. Til sammenligning var andelen en-times meklinger i befolkningen på denne tiden mellom 70 og 80 prosent (SSB, 2011). 29 prosent av HK-gruppen møtte til fire og flere samtaler, tilsvarende 8 prosent blant de andre i utvalget (tabell 4).

Tre av ti HK-par fikk avtaler som de ifølge mekler var fornøyd med. Det samme gjaldt for åtte av ti blant de øvrige foreldreparene (tabell 5). 18 måneder senere hadde fem av ti HK-par stadig ingen avtale, mot én av ti blant de øvrige (tabell 8 og 9). På dette tidspunktet sa 40 prosent av MK/LK gruppen at de hadde avtalen på plass *før* de møtte til mekling, tilsvarende 8 prosent av HK-gruppen. 31 prosent blant HK-foreldrene kom frem til en avtale under meklingen, mens det samme gjaldt for 40 prosent av de andre. Om lag 7 prosent i begge grupper sa at de ble enige først senere (samme tabeller).

Flertallet i begge grupper sa seg fornøyd med meklingen umiddelbart etter samtaletimene, både over hvordan de ble forstått og hva slag tema det ble prioritert å snakke om (tabell 6). Senere uttrykte HK-parene seg langt mer kritisk til hjelpen (tabell 7). Som jeg allerede har pekt på, var ikke spørsmålene helt like på de to tidspunktene, derfor kan ikke svarene sammenlignes direkte. Likevel er det utvilsomt slik at tilbakemeldingen om meklingen var betydelig mer negativ i HK-gruppen på oppfølgingstidspunktet. Blant de øvrige foreldrene var

det også en svært stor andel som svarte at meklingen ikke gjorde verken noe til eller fra for dem.

Forskjellene mellom HK-gruppen og de øvrige sakene i utvalget var statistisk signifikante ($p < ,001$), både med hensyn til andel meklingstyper, håp om å nå en avtale, andel inngåtte avtaler og foreldrenes vurdering av meklingen 18 måneder senere (appendiks III, tabell 2, 3, 5 og 7).

Noen kommentarer til disse funnene

Sammenfattet kan man si at når så mange foreldre i store konflikter avbryter et kostnadsfritt hjelpetilbud på inntil syv timer etter så kort tid, synes tilbudet ikke å fungere godt nok for denne gruppen. Dette er tendenser som Ekeland og Myklebust (1997) pekte på allerede på 1990-tallet. Enda mer relevant er sammenligninger med funnene til Ådanes et al (2011), siden denne pågikk på om lag samme tid som FORM-prosjektet. Jeg har laget en kortfattet oversikt over metodikk og utvalgte funn fra de to studiene i appendiks IV. Det er mange tall som er sammenfallende og noen som er litt forskjellige. Samtidig kan det også reises innvendinger om holdbarheten i å sammenholde funnene, blant annet av følgende grunner: I FORM-studien ble informasjon om konfliktnivå innhentet forut for meklingen, i SINTEF studien skjedde det etter mekling. Videre, i sistnevnte studie, foreligger det informasjon fra kun én av partene i det store flertallet blant dem som samtykket i å delta. I tillegg kommer at nesten halvparten av parene som var aktuelle for denne tverrsnittstudien sa nei til å delta. Dette reiser store tvil om hvor representative andelsangivelsene er for populasjonen av meklende foreldre i Norge.

Det som er likt i begge studier er blant annet tidsbruken i mekling, andel barnelovssaker og andel saker som ikke når avtale. Den største forskjellen mellom dem er knyttet til andel høykonflikt-saker; i SINTEF-studien finner man 12 %, i FORM-studien 25 %. Det er rimelig å hevde at innenfor den store gruppen som SINTEF-forskerne ikke nådde var det flere høykonflikt foreldre som ikke ønsket å delta i forskning. I så fall deltok det en mindre andel av disse foreldrene i tverrsnittstudien. I tillegg kommer at man oftest fikk informasjon kun av én av foreldrene og denne ble innhentet *etter* første meklingstime. Jeg har heller ikke klart å lese av rapporten om det er foreldrene-informasjonen alene som lå til grunn for definisjonen av konfliktnivå.

På den andre siden kan det pekes på at antall informanter i FORM- studien er langt færre og at man av mer skjulte grunner kanskje fikk henvist flere høykonfliktsaker til meklerne i prosjektet. Samtidig kan det ikke utelukkes at den relative andelen av foreldre i store konflikter også i denne studien var større blant dem som avviste å delta. Når det gjelder fastsettelse av konfliktnivået i den enkelte sak bygger FORM-studien på et langt mer sikkert grunnlag enn tversnittstudien, ikke minst fordi det er flere kilder som belyser dette spørsmålet.

Ingen av disse studiene besvarer med sikkerhet spørsmålet om hvor stor andel det er blant meklende foreldre i Norge som befinner seg i høykonflikt. Om man baserer seg på flere av de foreliggende kunnskapskildene vi har om dette, både de omtalte studiene, samt det vi vet om andelen av barnefordelingssaker som møter til mekling i Norge (SSB), er det mye som tyder på at andelen høykonflikt snarere ligger nærmere 20 prosent enn 12 prosent i denne delen av befolkningen. Det internasjonale omfangsstudiet som det oftest vises til er Maccoby og Mnookin (1992), der man fant at om lag 1/4 av foreldrene ble beskrevet som å være i store konflikter med hverandre. Så kan man selvsagt spørre hvor sammenlignbare norske og amerikanske skilsmisseutvalg er, og hva som har endret seg siden 90-tallet. Vi er også tilbake til spørsmålet om definisjoner av høykonflikt, et tema som er belyst tidligere i denne kappen..

I FORM-prosjektet har vi kommet et stykke på vei i å identifisere aktuelle markører som kan peke i retning av høykonflikt, blant annet at: 1) minst én av foreldrene angir store forskjeller i synet på ordninger for barn og avtaler om økonomi ved innledningen av meklingen; 2) et flertall av dem angir lite håp om å nå frem til avtaler; og 3) mekler, etter å ha møtt dem, vurderer vanskelighetsgraden i arbeidet med dem som stor. Meklere kan få god støtte til vurderingen av det siste ved å holde seg til sjekklisten med beskrivelser av typiske kommunikasjonsformer, gjengitt på s. 27. Den bygger på den mest kjente forskningen vi har om dette i dag.

I artikkel I stilles det spørsmål ved den obligatoriske meklingsordningen slik den er utformet i Norge i dag. Tallene i FORM-undersøkelsen peker i retning av at om lag to av fem foreldrepar klarer å utforme avtalene sine selv; de fleste av dem har avtalen klar før de møter til mekling. To av fem ønsker råd og hjelp og får det, mens mer enn ett av fem foreldrepar får liten eller ingen hjelp. Noen av de sistnevnte havner i retten, men svært mange går videre i livet uten noen avtale om barn. Atten måneder etter meklingslutt hadde over femti prosent av HK- sakene fortsatt ingen avtale. Det er selvsagt foruroligende med tanke på hvordan samarbeidet mellom foreldrene fungerer og hvordan barna i disse familiene har det.

Antallet årlige meklinger i Norge er nå kommet over 20 000. Tallet har mer enn fordoblet seg siden ordningen ble iverksatt. Det er tegn til kødannelse foran meklingsinstansene. Et krav om at første samtale skal finne sted innen 3 uker forsterker tendensen til rask ekspedering av sakene. Om lag 80 prosent møter til én time. For mange står ordningen i fare for å bli et tomt ritual der formålet tapes av syne. Samtidig brukes store ressurser på å innkalle, kontrollere og informere om ordningen, samt stille personell til rådighet for å gjennomføre disse samtalene. Det er belegg for å hevde at svært mange foreldre i brudd kan klare å utforme gode avtaler selv. Internettsider som gir saklig informasjon om lovverk, aktuelle støtteordninger, erfaringer knyttet til samværsordninger og reaksjoner hos barn, samt eksempler på hvordan avtaler kan utformes, vil kunne gi dem god støtte.

Det er flere mulige gevinster av å gjøre meklingsordningen obligatorisk kun for foreldre som vurderer å gå til retten, samtidig som man opprettholder et kostnadsfritt rådgivningstilbud for dem som ønsker det: Man vil redusere presset på familievernet og meklingsinstansen; man kan bruke mer tid på de konfliktfylte sakene (en forutsetning er at mekler får rett til å innkalle partene til flere møter); man kan bruke mer personell (to meklere) når dette synes nødvendig. Mer tid i meklingsprosessen vil også øke sjansen for at barn kan inviteres inn i prosessen på en god og meningsfull måte.

Foreldrekonflikter etter samlivsbrudd: En analyse av samspill og kilder til det fastlåsende.

Det som fremkom ved dialogene i HK-sakene – og i skarp kontrast til dem i LK-sakene - var hyppige avbrytelser, stadig skiftende tema, emosjonelle utbrudd - eskalerende i antall og omfang, samt mangel på gjensidig anerkjennelse og tillit. Jeg har støttet med til dette materialet og til andre studier når jeg litt lenger foran i kappen har oppsummert kjennetegn på kommunikasjonsmønstre i høykonfliktsaker (s.).

Bak en strid som oftest handlet om samværstid og om barns faste bosted bidro analysene til å identifisere åtte kilder til konflikter. De kan kort oppsummeres på denne måten:

- *Bruddet*: Herunder fremkom to ulike varianter. Noen ganger dreide det seg om at opphøret av samlivet fortsatt ikke var akseptert av begge to. Andre ganger var adskillelsen akseptert,

men en eller begge ga uttrykk for krenkelse, sinne og/eller fortvilelse over måten det skjedde på.

- *Bekymringer for barn* ble oftest fremført av én forelder, og avvist av den andre. Konflikter knyttet til bekymringer for barn manifesterte seg på tre ulike områder. Ett bekymringsområde handlet om nedsatt omsorgsevne, for eksempel knyttet til engstelse for den andre forelders avhengighet og/eller psykiske problemer. Et annet område for bekymring var at medforelder ikke syntes å ha god nok innlevelsessevne i barnets behov (generelt eller knyttet til barnets alder). Svaret på bekymringene fra den andre var gjerne at påstandene var uriktige, overdrevne og at den som fremsatte dem var overfølsom og overfortolkende. Ytterligere et bekymringsfelt handlet om litt eldre barn som hadde begynt å redusere samværet hos en av foreldrene eller ønsket å flytte til den andre, og der foreldrene fortolket barnets reaksjoner på ulike måter..

- *Økonomiske spørsmål* var også en kilde til at dialogen gikk i stå, særlig der barnets samvær og bosted hadde økonomiske konsekvenser mht. bidrag, skatt og støtteordninger. Temaet ble ofte ikke adressert direkte, men omdefinert til å handle om barns behov for samvær med foreldre og søsken.

- *Uforenlige ideer og planer for livet fremover* ledet til fastlåste posisjoner. Endringer som ble sett som nødvendige for én eller begge, knyttet til arbeid, utdanning eller nye familiedannelser kunne skape uløselige dilemma, som for eksempel når én ønsket å bosette seg et annet sted av hensyn til utdanning, mens den andre ønsket omfattende samvær med barna på stedet de hadde bodd.

- *Situasjoner der andre – tredjepersoner – kom med kraftfulle innspill* som en av partene følte seg bundet av under meklingen. Det kunne dreie seg om noe en advokat hadde sagt eller om innspill fra egne foreldre eller ny samboer. Det kunne også handle om råd fra andre fagfolk, for eksempel om delt bosted.

Flere kilder til konflikt kunne være aktivert samtidig, noe som bidro til at saken fremsto som kaotisk og uoversiktlig for mekler. Når man møter dette under tidspress er det alltid en fare for at mekler søker å skyve de relasjonelle temaene til side og fokuserer på avtalearbeidet, om tider og rammer og bosted. Analysen av samtalene i HK-sakene i dette materialet viser at det ofte ligger kraftfulle kilder til bekymringer og interessemotsetninger bak konfliktene omkring det konkrete. Om de ikke blir sett og utforsket er sannsynligheten stor for at meklingen ikke

fører noen vei. Fra meklingslitteraturen har jeg gjengitt mange som har tatt til orde for mer oppmerksomhet på emosjonelle og relasjonelle spørsmål. Disse analysene har tematisert noen områder som ofte går igjen hos foreldrepar som møter til mekling, og som gir dem en opplevelse av å være fastlåste og uten håp om å finne løsninger.

For å yte bedre hjelp argumenteres det i denne artikkelen for å gi foreldrene mer rom til å snakke om de reaksjonene og bekymringene som ligger til grunn for at de reagerer så negativt på hverandre. Det handler ikke om å «bearbeide» eller «løse» disse motsetningene. Det er ikke et realistisk prosjekt innenfor meklingsrammen. Men det kan være til hjelp for å komme videre at hver av dem får anledning til å sette ord på det de tenker på og opplever som bekymringsfullt, at de får tilhørere i form av både mekler og partner, og at mekler kan validere disse opplevelsene og bidra til å sortere dem. Når foreldrene prøver på å samtale om dette alene strander det fort ved at de avbryter hverandre og havner inn i eskalerende utvekslinger der ingen av dem blir hørt. Innenfor meklingsrammen kan det styres slik at de begge får rom til å snakke om sine bekymringer. Dette kan være en helt nødvendig passasje frem til avtaler for mange av dem som er i konflikt.

En studie av meklingsstrategier i møte med det konfliktfylte.

I disse analysene var oppmerksomheten rettet mot meklerne og hvordan de forholdt seg til foreldre som møtte i store konflikter. Målet var å beskrive meklers tilnærminger til det konfliktfylte og identifisere strategier som syntes å bidra til et bedre samtaleklima og samarbeid mellom foreldrene. Arbeidet med å se etter og systematisere meklernes initiativ overfor foreldrene resulterte i en oversikt over ulike typer initiativer. Gjennom å undersøke meklernes initiativ og svar på utspill fra foreldrene, kom jeg frem til en beskrivelse av seks dikotomier som fremhever mulige motsatser i meklernes praksis. De vedrører både hva meklerne rettet oppmerksomheten mot og hvordan de forholdt seg til foreldrepåret i konflikt:

- Forskriftsorientering versus bestillingsorientering
- Mekler definerer tema versus foreldrene velger tema
- Avtaleorientering versus emosjons- og relasjonsorientering
- Muntlig orientering versus skriftlig orientering
- Begrenset tid versus romslighet på tid

- Foreldrefokus versus systemfokus

Når mekler, i møte med det konfliktfylte, inntok posisjoner på den venstre siden av dimensjonene over, fungerte det gjennomgående forsterkende på den konfliktfylte dialogen. Oppmerksomheten ble tidlig rettet mot barneavtalen, med grundige redegjørelser for begreper, regler og lovverk. Praksisen faller inn under det som her er betegnet som forskrifts- og avtaleorientering. Mekler definerte temaene det skulle snakkes om og brukte mye av tiden på informativ virksomhet. Selv om hun kunne fremstå som nøytral og saklig i sin kommunikasjon, ble den informative og pedagogiske formen ofte avbrutt av emosjonelle utbrudd eller høflig taushet. Når slike tilbakemeldinger ble ignorert, eller definert som å ligge utenfor meklingsrammen, låste dialogene i meklingsrommet seg ytterligere.

I om lag tretti prosent av HK-sakene kom man frem til avtaler. Analysene viste at meklerne i disse sakene oftere orienterte seg mot høyre side av dimensjonene over, spesielt i begynnelsen av meklingen. Karakteristiske trekk ved praksis var at mekler tidlig spurte foreldrene hva de selv ønsket å snakke om, hjalp dem til å foreta tydelige og prioriterte valg innenfor disse temaene, bekreftet og utforsket emosjonelle og relasjonelle reaksjoner som dukket opp under samtalen, brukte skriftlighet for å tydeliggjøre og vinne tid og bidro til å bringe inn perspektiver fra barn og andre involverte personer i samtalen. Etter hvert, under prosessen, kombinerte mekler dette med å rette oppmerksomheten mot avtaler om ordninger for barn og et samarbeid til beste for dem.

De seks dimensjonene står med andre ord ikke i et enten - eller forhold til hverandre, men representerer snarere motsatser i spillerommet for en mekler innenfor rammene av den obligatoriske meklingen i Norge. Den største utfordringen for hjelperen er å kunne manøvrere på en fleksibel måte, både med åpenhet, tydelig validering og bekreftelse – uten å tape målet om en avtale av synet.

Virkemidlene som beskrives bidro til at dialogene i HK-sakene fortsatte, og flere foreldrepar fikk avtaler, noe som styrker muligheten for et bedre foreldresamarbeid i fortsettelsen. Dette er oppmuntrende, sett på bakgrunn av det uforenlige klimaet som rådde grunnen da de møtte første gang.

AVSLUTTENDE BETRAKTNINIGER

Noen begrensninger ved studiene

Utvalget rommer 154 meklingsaker, hvorav 38 av foreldrepårene befant seg i uttalte konflikter med hverandre. Det er all grunn til å regne med at det er flere varianter av konflikter mellom foreldre etter brudd og at noen som ikke fremsto som konfliktfylte under meklingsprosessen kunne havne i motsetningsforhold på et senere tidspunkt. Slik sett trekkes slutningen fra et begrenset utvalg og fra et begrenset tidsrom for dem som deltok i denne studien.

Det kan også reises spørsmål ved at forskeren selv hadde meklingsaker som inngår i prosjektet og dermed har vært direkte involvert i noen av de sakene som har blitt analysert. Videre har forskeren hatt med seg en forforståelse basert på sin egen praksis med separerende par. Kan dette ha bidratt til at noen fenomener og reaksjonsmåter ikke har blitt sett og andre har blitt fremhevet?

Denne muligheten kan ikke tilbakevises. På den andre siden kan det føres i marken at jeg har tilhørt et stort fagmiljø ved PSI som har arbeidet med mye av det samme datamaterialet, både det kvantitative og det kvalitative. Materialet og fortolkningen av det har i stor grad blitt delt med både studenter, forskningsleder, andre ansatte på PSI og med veileder, samt også i noen møter med meklerne. Det skjedde både underveis i datainnsamlingen og etterpå. I slike samtaler utvikles det en intersubjektiv forståelse av materialet. Når det gjelder de føringer jeg har hatt med meg fra tidligere praksis, så kan det hevdes at denne erfaringen styrker muligheten for at jeg adresserer temaer og tilnæringsmåter som kan være relevante og gyldige for nettopp det praksisfeltet jeg ønsker å bidra med kunnskap til.

En annen innvending er at bekymringene som uttrykkes i mange av sakene kan falle inn under betegnelsen omsorgssvikt. I noen saker vil dette være en problemstilling for mekler, blant annet når bekymringer som fremføres av én forelder begynner å innta en fremtredende plass også hos mekleren. Hvilke aktuelle handlingsmuligheter foreligger da for en som søker å hjelpe foreldre og barn? Når mekler begynner å tenke omsorgssvikt kan hun vanskelig forbli i en meklerrolle der hun 'stiller sin kunnskap til disposisjon for foreldre som søker å finne egne løsninger'. Da er hun i ferd med å gå inn i en kontrollørrolle som stiller andre krav til hjelperen. Dette er en reell problemstilling i praksis.

Det er viktig å være oppmerksom på utfordringene i grenseområdene som er omtalt, blant annet til parterapi på den ene siden og til sosiale kontrolltiltak på den andre. Her bør det stimuleres til en aktiv debatt om dilemmaer og løsninger.

Videre legger artiklene til grunn at foreldre som i utgangspunktet sa at de var svært uenige, og der også mekler vurderte det slik, var å betrakte som «høykonfliktpar». Jeg har pekt på noen usikre sider ved dette. Utfallsvurderingen ble basert på om foreldrene under prosessen kom frem til avtaler eller ikke, tiden de brukte, samt avtaler og utsagn om meklingen atten måneder senere. Det at meklingsprosessen endte i avtaler impliserer ikke at disseforeldrene *nødvendigvis* samarbeidet godt om barn i fortsettelsen. De analysene som legges frem gjennom de tre artiklene sier lite om dette. Resultatene er basert på foreldrenes utsagn. Barn har ikke vært informanter. Slik sett er det selvsagt duket for feilslutninger. Dette må man holde for seg når jeg sammenfatter og trekker følgende slutninger av resultatene fra prosjektet så langt:

Oppsummering og noen implikasjoner for ramme-ender, utøvelse av meklingsordning og for opplæring av meklere

Den første artikkelen peker på at for mange av foreldrene som befinner seg i store konflikter om barn ved bruddet synes ikke den obligatoriske meklingsordningen i Norge å være til god hjelp. Den andre artikkelen identifiserer noen sentrale kilder til konflikt som ofte ligger bak fastlåste posisjoner om samvær og bosted for barn. Den tredje artikkelen beskriver ulike dimensjoner som meklere kan posisjonere seg innenfor i møte med konflikter. Den peker på tilnæringsmåter i konfliktsakene som synes å øke sjansen for at meklingsprosessen kan fortsette, og føre til avtaler.

Det er mye som ut fra disse resultatene tilsier at man bør vurdere å endre noe på rammene for meklingsordningen. For det første handler det om en omfordeling av hvordan ressursene brukes på meklingsfeltet. For foreldre med lite konflikter bør det være tilstrekkelig med en godt tilrettelagt nettveiledning. Forventningen om at det fremlegges skriftlige avtaler om barn må i så fall tydeliggjøres mer enn i dag. Med lett tilgjengelige og informative nettsider som inneholder både informasjon, råd og eksempler på avtaler, kan svært mange foreldre klare dette selv. Foreldre som ønsker veiledning bør fortsatt få gratis hjelp til dette, men det er mye som kan tale for at man bruker merkelappen «foreldreveiledning» om denne virksomheten

(slik man for eksempel gjør i Danmark). Uttrykket Foreldremekling (obligatorisk) kan kanskje reserveres for de foreldre som befinner seg i stor konflikt med hverandre og som vurderer å gå til retten.

Dernest bør det gjøres noe med rammevilkårene i familievernet for å gi den siste gruppen god hjelp. Jeg har pekt på nødvendigheten av å kunne holde på disse parene i flere timer og at man bør være to fagpersoner for å håndtere dette på en god måte. Det er selvsagt et empirisk spørsmål om dette vil øke andelen som finner frem til avtaler for seg og barna, og om det vil redusere strømmen av slike saker til retten. Jeg har pekt på noen argumenter for dette.

I stor utstrekning mener jeg kompetansen allerede finnes i familievernet til å håndtere disse sakene. Det er først og fremst rammene man bør gjøre noe med. Dernest kan opplæringen av nye meklere med fordel legge større vekt på metodikk i arbeidet med konflikter. Og her kan noe av det jeg har beskrevet i de to siste artiklene komme til nytte; både kjennetegn ved konfliktsaker, temaer som kan være særlig konflikt drivende og måter man kan håndtere store forskjeller på i samtalerommet.

I tillegg bør man selvsagt arbeide videre med ulike måter å invitere barn inn i meklingen når de befinner seg i bekymringsfulle konfliktfelter. Her er det behov for tydeliggjorte beskrivelser av når, under hvilke betingelser og på hvilke måter kan barn inviteres med. Likeledes trengs en tydeliggjøring av slike tegn som tilsier at mekler og veileder skal tre ut av sin rolle og foreholde seg til saken som en mulig barnevernssak. Her trenger fagfeltet ikke bare bevissthet om tegnene, men det også nødvendig å prøve ut aktuelle arbeidsmodeller i samarbeid med andre fagfolk.

Til sist mener jeg det er grunn til å være årvåkne overfor forsøk på å fastsette normative standarder for anbefalte skilsmisseordninger for barn, enten det gjelder delt bosted eller forordninger som regulerer flytting. Det kan fort bli til tvangstrøyer som ikke passer til det mangfoldige landskapet av familiekonstellasjoner og familiekulturer som eksisterer i samfunnet vårt. All veiledning og mekling på dette området bør ta utgangspunkt i at foreldre er de beste beslutningstakere for sin barn.

For meg er kjernen i foreldremekling å bistå foreldre på deres egne premisser. Det er en prosess som forutsetter at de to foreldrene – etter hvert – involverer seg og prøver å få noe ut av samtalene: De må bli kunder til noe meklere kan tilby dem. Med tålmodighet, romslighet og ryddighet fra meklere side kan det bli til en fruktbar prosess, ikke bare for foreldrene,

men også for barn og andre familiemedlemmer som berøres av at de to skiller lag. I et samfunnsperspektiv er det et viktig og meningsfylt arbeid. For meklerin selv kan det gi mange gode stunder, ikke minst fordi man ofte følger prosesser som utvikler seg fra noe som synes uløselig, til noe som peker fremover mot et fortsatt familieliv, om enn i en annen form enn det som har vært.

Referanser

- Anderson, S. R., Anderson, S. A., Palmer, K. L., Mutchler, M. S. & Barker, L. K. (2010). Defining high conflict. *The American Journal of Family Therapy*, 39, 11–27.
- Anderson, H. & Goolishian, H. (1988). Human systems as linguistic systems: Preliminary and evolving ideas about the implications for clinical theory. *Family Process*, 27, 371–393.
- Baitar, R., Buysse, A., Brondeel, R., De Mol, J. & Rober, P. (2012). Toward high-quality divorce agreements: the influence of facilitative professionals. *Negotiation Journal*, 28, 453–473.
- Ballard, R.H., Holtzworth-Munroe, A., Applegate, A. G. & D’Onofrio, B. (2011). Factors affecting the outcome of divorce and paternity mediations. *Family Court Review*, 49, 16–33.
- Ballard, R. H. & Beck, C. J. A. (2011). Detecting intimate partner violence in family and divorce mediation. *Psychology, Public Policy, and Law*, 17, 241-263.
- Barnelova (1981). Lov om barn og foreldre m.v. av 4.august 1981.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2004). Veileder Q-15/2004: Om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn. http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2004/0005/ddd/pdfv/203406-veiledning_q15-041.pdf
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2008). Rundskriv Q-02/2008 om mekling etter ekteskapsloven og barneloven. <http://www.regjeringen.no/nn/dep/bld/>
- Baron, S. (2010). A response to Salem: Common sense. *Family Court Review* 48, 195–200.
- Beck, C. J. A., Menke, J. M., O’Hara Brewster, K. & Figueredo, A. J. (2015). Validation of a measure of intimate partner abuse with couple participating in divorce mediation. *Journal of Divorce & Marriage*, 50, 295–308.
- Beck, C. J. A. & Sales, B. D. (2001). *Family mediation: Facts, myths, and future prospects*. Washington, DC: American Psychological Association.

- Bengtson, M. (2003). *Mekling – tilrettelegging for barns beste. En gjennomgang av litteratur om mekling*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Bickerdike, A. J. & Littlefield, L. (2001). Divorce adjustment and mediation: Theoretically grounded process research. *Mediation Quarterly*, 18, 1–23.
- Blaisure, K. R. & Geasler, M. J. (2006). Educational interventions for separating and divorcing parents and their children. I: M. A. Fine, & J. H. Harvey (red.), *Handbook of divorce and relationship dissolution* (ss.553–602). New York: Routledge.
- Brown, E. M. (1976). A model of divorce process. *Conciliation courts Review*, 14, 1–11.
- Brown, E. M. (1997). Comprehensive divorce mediation. I: E. Kruk (red.), *Mediation and conflict resolution in social work and the human services* (ss. 37–54). Chicago: Nelson-Hall.
- Brown, N. & Samis, M. (1986). The application of structural family therapy in developing the binuclear family. *Mediation Quarterly*, 14/15, 51–69.
- Buch, R. A. B. & Folger, J. P. (2005). *The promise of mediation. The transformative approach to conflict*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Buch, R. A. B. & Folger, J. P. (1994). *The promise and mediation: Responding to conflict through empowerment and recognition*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Charmaz, K. (2008). Grounded theory. I J. A. Smith (red.), *Qualitativ psychology. A practical guide to research methods* (s. 81–110). Los Angeles: Sage Publications.
- Cobb, S. (1994). A narrative perspective on mediation. I: J. P. Folger and T. S. Jones (red.), *New directions in mediation: Communication research and perspectives* (ss. 48–63). Thousand Oaks, California: Sage publications.
- Coleman, P. T., Kugler, K. G., Mazzaro, K., Gozzi, C. El Zokm, N. & Kressel, K. (2015). Putting the peaces together: a situated model of mediation. *International Journal of Conflict Management*, 26, 145–171.
- Coogler, O. J. (1978). *Structured mediation in divorce settlement: A handbook for marital mediators*. Lexington, M. A.: Lexington Books.
- Cuber, J. F. & Harroff, P. B. (1972). Five kinds of relationships. I I. L. Reiss (red.), *Readings on the Family System* (276–287). New York: Holt, Rinehart, and Winston.

- de Shazer, S. (1985). *Keys to solution in brief therapy*. New York: Norton.
- de Shazer, S. (1988). *Clues. Investigating solutions in brief therapy*. New York: Norton.
- Douglas, K. & Coburn, C. (2014). Attitude and response to emotion in dispute resolution: The experience of mediators. *Flinders Law Journal*, 16, 111–144.
- Ekeland, T-J. (2010). Mekling - en kontekstuell modell. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, 734–742.
- Ekeland, T-J. (1994). *Skilte foreldre. Om samlivsbrot og foreldremekling*. Oslo: Samlaget.
- Ekeland, T-J. & Myklebust, V. (1997). Gir skilsmissemekling resultat? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 34, 379–386.
- Ekteskapsloven (1991) Lov om ekteskap m.v. av 4. Juli 1991, nr 47.
- Emery, R. E., Sbarra, D. & Grover, T. (2005). Divorce mediation: Research and reflections. *Family Court Review*, 43, 22–37.
- Emery, R. E., Laumann-Billings, L., Waldron, M. C., Sbarra, D. A. & Dillon, P. (2001). Child custody mediation and litigation: Custody, contact, and co-parenting 12 years after initial dispute resolution. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69, 323–332.
- Fals-Stewart, W., Schafer, J. & Birchler, G. (1993). An empirical typology of distressed couples that is based on Areas of Change Questionnaire. *Journal of Family Psychology*, 7, 307–321.
- Folger, J. (2008). Harmony and transformative mediation practice: Sustaining ideological differences in purpose and practice. *North Dakota Law Review*, 84, 836–860.
- Folberg, J. & Taylor, A. (1984). *Mediation: A comprehensive guide to resolving conflicts without litigation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven (2006).
[Http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-12-18-1478](http://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-12-18-1478)
- Gadlin, H. & Ouellette, P. A. (1986). Mediation milanese – An application of systemic family therapy to family mediation. *Mediation Quarterly*, 14–15, 101–118.

- Garcia, A. C. (2012). Advice-giving and disputant empowerment in divorce mediation sessions. *Language and Dialogue*, 2, 398–426.
- Gauvreau, D., Resolution, F. L. A. D. & Linton, H. (2012). Mediation versus litigation: Examining differences in outcomes amongst the children of divorce. *Family Law*.
- Gottman, J. M. (1993). The role of conflict engagement, escalation and avoidance in marital interaction: A longitudinal view of five types of couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 6–15.
- Gottman, J. M. (1994). Why marriages fail. *Family Therapy Networker*, 18, 41–48.
- Gulbrandsen, W. (2013). Foreldrekonflikter etter samlivsbrudd: En analyse av samspill og kilder til det fastlåsende. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 50, 538–51.
- Gulbrandsen, W. (2015). Meklingsstrategier i møte med det konfliktfylte. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 52 , 94–106
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: en oversikt over effektstudier. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, 705–714.
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2011a) Foreldremekling ved samlivsbrudd, Delrapport nr. 1, Forskningsrapport, Oslo: Psykologisk institutt.
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2011b) Foreldremekling ved samlivsbrudd, Delrapport nr. 2., Forskningsrapport, Oslo: Psykologisk institutt.
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2013). Hvordan virker obligatorisk foreldremekling ved store konflikter? *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 15, 17–30.
- Gulbrandsen, W. & Øritsland, E. (1988). *Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd: Presentasjon, utprøving og evaluering av et meklingsstilbud gitt ved et familiekontor*. Hovedoppgave; Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Hahn, R. A. & Kleist, D. M. (2000). Divorce mediation: Research and implications for family and couples counseling. *The Family Journal*, 8, 165–171.
- Haley, J. (1976). *Problem solving therapy*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Hansen Helskog, G., Thuen, F., Ek, G. & Ribe, A. (2008). *Fortsatt foreldre. Pedagogisk veileder for kursledere*. Vikersund: Modum Bad – Samlivssenteret.
- Haynes, J. M. (1981). *Divorce mediation: A practical guide for therapists and counselors*. New York: Springer Publishing Company.
- Heisterkamp, B. L. (2006). Conversational displays of mediator neutrality in a court-based program. *Journal of Pragmatics*, 38, 2051–2064.
- Hoffman, L. (1985). Beyond power and control: Toward a second order family systems therapy. *Family Systems Medicine*, 3, 381–396.
- Irving, H. H. & Benjamin, M. (1995). Research in family mediation. An integrative review. I: H. Irving, & M. Benjamin (red.), *Family mediation. Contemporary issues* (ss. 407–434). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Irving, H. H. & Benjamin, M. (2002 a). *Therapeutic family mediation: helping families resolve conflict*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Irving, H. H. & Benjamin, M. (2002 b). Research in family mediation. A decade review, 1990 – 1999. I: H. H. Irving, & M. Benjamin, *Therapeutic family mediation: helping families resolve conflict* (ss. 341– 379). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Jacobs, S. (2002). Maintaining neutrality in dispute mediation: managing disagreement while managing not to disagree. *Journal of Pragmatics*, 34, 1403–1426.
- Jameson, J. K., Sohan, D. & Hodge, J. (2014). Turning points and transformation in mediation. *Negotiation Journal*, 30, 209–229.
- Johnston, J. & Campbell, L. (1988). *Impasses of divorce: The dynamics and resolution of family conflict*. New York: Free Press.
- Johnson, J. & Roseby, V. (1997). *In the name of the child: A developmental approach to understanding and helping the children of conflicted and violent divorce*. New York: Free Press.
- Kaslow, F. W. (1981). Divorce and divorce therapy. I: A. S. Gurman, & D. P. Kniskern (red.), *Handbook of family therapy*. New York: Brunner/Mazel.

- Kelly, J. B. (1996). A decade of divorce mediation research. Some answers and questions. *Family and Conciliation Courts Review*, 34, 373–385.
- Kelly, J. B. (1989). Mediated and adversarial divorce: Respondents' perceptions of their processes and outcome. *Mediation Quarterly*, 24, 71–88.
- Kelly, J. B. & Gigy, L. (1989). Divorce mediation. Characteristics of clients and outcomes. I: K. Kressel, & D. G. Pruitt (red.), *Mediation research* (ss. 263–283). San Francisco: Jossey-Bass.
- Kjøe, P., Madsen, O. J. & Tjersland, O. A. (2015). "Barnets beste" ved samlivsbrudd. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 52(7), 570-579.
- Kjøe, P., Tjersland, O. A. & Roen, K. (2014). The mediation window: Regulation of argumentation and affect in custody mediation. *Journal of Divorce & Marriage*, 55(7), 527–538.
- Kressel, K., Frontera, E. A., Forlenza, S., Butler, F. & Fish, F. (1994). The settlement-orientation vs. the problem-solving style in custody mediation. *Journal of Social Issues*, 50, 67–84.
- Kruk, E. (1998). Deconstruction family mediation practice via the simulated client technique: The case of unresolved marital attachment. *Mediation Quarterly*, 15, 321–332.
- Kruk, E. (red.) (1997). *Mediation and conflict resolution in social work and the human services*. Chicago: Nelson-Hall.
- Kruk, E. (1993). Promoting cooperative parenting after separation: A therapeutic/interventionist model of family mediation. *Journal of Family Therapy*, 15, 235–261.
- Lang, M. & Taylor, A. (2000). *The making of a mediator: Developing artistry in practice*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Lavee, Y. & Olson, D. (1973). Seven types of marriage: Empirical typology based on ENRICH. *Journal of Marital & Family Therapy*, 19, 325–340.
- Lowenstein, L. F. (2009). Mediation with separated parents: Recent research 2002–2007. *Journal of Divorce and Remarriage*, 50, 233–247.

- Lundberg, D. & Moloney, L. (2010). Being in the room: Family dispute resolution practitioners' experience of high conflict family dispute resolution. *Journal of Family Studies* 16, 209–223.
- Martin, M. (1999). Transformative versus problem-solving approaches to mediation: A qualitative study of the practice of volunteer mediators in a community mediation program. *Dissertation abstracts international: Section B: The Sciences and Engineering*, 60, 0873.
- Maccoby, E. E. & Mnookin, R. H. (1992). *Dividing the child: Social and legal dilemmas of custody*. Cambridge: Harvard University Press.
- McIsaac, H. (2010). A response to Peter Salem's article "the emergence of triage in family court services: beginning of the end for mandatory mediation." *Family Court Review* 48, 190–194.
- Molgora, S., Ranieri, S. & Tamanza, G. (2014). Divorce and co-parenting: A qualitative study on family mediation in Italy. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55, 300–314.
- Moloney, L., Weston, R. & Hayes, A. (2013). Key social issues in the development of Australian family law: Research and its impact on policy and practice. *Journal of Family Studies* 19, 110–138.
- Moloney, L., Smyth, B. & Fraser, K. (2010). Beyond the Formula: Where can parents go to discuss child support together? *Journal of Family Studies* 16, 33–47.
- Neilson, L. C. (1994). Mediators' and lawyers' perceptions of education and training in family mediation. *Mediation Quarterly*, 12, 165–184.
- Nolan-Haley, J. (2012). *Is Europe headed down the Primrose Path with Mandatory Mediation?* Fordham University School of Law. Social Science Research Network electronic library: <http://ssrn.com/abstract=2010615>
- Nordhelle, G. (2007). *Mekling II. Sentrale temaer i konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Olekalns, M., Brett, J. & Donohue, W. (2010). Words are all I have: Linguistic cues as predictors of settlement in divorce mediation. *Negotiation and Conflict Management Research*, 3, 145–168.

- Pearson, J. & Thoennes, N. (1989). Divorce mediation: Reflection on a decade of research. I: K. Kressel & D. G. Pruitt (red.), *Mediation research* (ss. 9–30). San Francisco: Jossey-Bass.
- Poitras, J. & Raines, S. (2013). *Expert mediators. Overcoming mediation challenges in workplace, family, and community conflicts*. Lanham: Jason Aronson.
- Ricci, I. (1980). *Mom's house. Dad's house*. New York: Macmillan.
- Rønbeck, K. (2004). Fra konflikt til forsoning – barnefordeling i et rettsbasert forsøksprosjekt. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 41, 275–281.
- Rønbeck, K. (2008). *Konflikt og forsoning – en evalueringsundersøkelse*. Avhandling til PHD-graden i psykologi, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- Salem, P. (2010). A distinction without much of a difference: Response to Steve Baron and Gugh McIsaac. *Family Court Review* 48, 201–205.
- Salem, P. (2009). The emergence of triage in family court services: The beginning of the end for mandatory mediation? *Family Court Review* 47, 371–388.
- Saposnek, D. T. (2004). Commentary: The future of the history of family mediation research. *Conflict Resolution Quarterly*, 22, 37–53.
- Saposnek, D. T. (1998). *Mediating child custody disputes. A strategic approach*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Saposnek, D. T. (1983). *Mediating child custody disputes. A systematic guide for family therapist, court counselors, attorneys and judges*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sbarra, D. A. & Emery, R. E. (2005). Co-parenting conflict, non-acceptance, and depression among divorced adults: Results from a 12-year follow-up study of child custody mediation using multiple imputations. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75, 63–75.
- Sbarra, D. A. & Emery, R. E. (2006). In the presence of grief: The role of cognitive-emotional adaptation in contemporary mediation. I: M. A. Fine, & J. H. Harvey (red.), *Handbook of divorce and relationship dissolution* (ss. 553–602). New York: Routledge
- Sbarra, D. A. & Emery, R. E. (2008). Deeper into divorce: Using actor-partner analyses to explore systemic differences in coparenting conflict following custody dispute resolution. *Journal of Family Psychology*, 22, 144–152.

Slater, S. D. (1999). Divorce dispute resolution: A review of literature. I: S. D. Slater, *Divorce: A psychosocial study* (ss. 27–80). Aldershot: Ashgate Publishing Company.

Shaw, L. A. (2010). Divorce mediation outcome research: A meta-analysis. *Conflict Resolution Quarterly*, 27, 447–467.

Slaikue, K., Culler, R., Pearson, J. & Thoennes, N. (1985). Process and outcome in divorce mediation. *Mediation Quarterly*, 10, 121–134.

SSB (2011). Statistikkbanken, statistikk for avsluttede meklinger 2007-2010.

http://stabank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilstide=selectvarval/define.aspTabellid=5509

Taylor, A. (1981). Toward a comprehensive theory of mediation. *Family Court Review*, 19, 1–12.

Taylor, A. (2002). Family mediation models and approaches. I: A. Taylor, *The handbook of family dispute resolution. Mediation theory and practice* (ss. 104–182). San Francisco: Jossey-Bass.

Tjersland, O. A. (1992). *Samlivsbrudd og foreldreskap*. Oslo: Universitetsforlaget. Tjersland, O.A. (1996). Skilsmissemekling: Når historien må skrives på en ny måte. I: S. Reichelt og H. Haavind (red.), *Aktiv psykoterapi. Perspektiver på psykologisk forståelse og behandling* (ss. 169–212). Oslo: Ad Notam.

Tjersland, O. A. (1998). Strategies in mediation explored and developed during a research project. *Mediation Quarterly*, 15, 105–117.

Tjersland, O. A. (1999). Evaluation of mediation and parental cooperation based on observations and interviews with the clients of a mediation project. *Mediation Quarterly* 16, 407–423.

Tjersland, O. A. & Gulbrandsen, W. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: modeller og ideologi, *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47, 692–700.

Walker, J., McCarthy, P. & Timms, N. (1994). *Mediation: The making and remaking of cooperative relationships*. Newcastle: University of Newcastle upon Tyne, Relate Centre for Family Studies.

Wall, J. A. & Dunne, T. C. (2012). Mediation research: A current review. *Negotiation Journal*, 28, 217–243.

Walther, S. og Skahjem, L. F. (2008). *Hvor ble det av prosessen? Implikasjoner ved innføring av ny meklingsordning*. Oppgave til spesialiteten i klinisk familiepsykologi, Fredrikstad familiekontor: Upublisert manuskript.

Weeks, G. & Treat, S. (2001). *Couples in treatment: Techniques and approaches for effective practice* (2nd ed.). New York: Brunner-Routledge.

Weingarten, H. R. & Leas, S. (1987). Levels of marital conflict model: A guide to assessment and intervention in troubled marriages. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 407–441.

White, M. & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York: Norton.

Wiseman J. M. (1975). Crises theory and the process of divorce. *Social Casework*, 56, 205–212.

Winslade, J., Monk, G. & Cotter, A. (1998). A narrative approach to the practice of mediation. *Negotiating Journal*, 14, 21–42.

Winslade, J. & Monk, G. (2001). *Narrative mediation. A new approach to conflict resolution*. San Francisco: Jossey-Bass.

Öberg, B. & Öberg, G. (1982). *Kristerapi vid vårdnadsstrider*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ådanes, M., Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Lossius Husum, T. & Rantalaiho, M. (2011). *Evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov. Er meklingsordningen tilstrekkelig innrettet mot de vanskelige sakene, opplever foreldrene mekling som nyttig, og er barnets beste en rettesnor for avtalen?* Oslo: SINTEF-Rapport A20162.

Appendiks I: Seks kartleggingsinstrumenter

1. Informasjon gitt mekler forut for 1. time

(Fylles ut av mekler etter timen)

Saksnummer:

Navn mor/far:

Adresse mor/far:

Telefonnummer mor/far:

Meklingstype:

1. Etter ekteskapsloven § 26
2. For samboere (barneloven § 51, tredje ledd)
3. Ved barnefordelings sak (barneloven § 51, første ledd)

Alder mor/far

Antall år utdanning etter videregående mor/far

Beskjeftigelse mor/far

1. Full stilling
2. Deltidsstilling
3. Under utdanning
4. Sykemeldt/delvis sykemeldt,
5. Hjemmearbeidende
6. Trygdet
7. Arbeidsledig

Fellesbarn, alder (to siffer) og kjønn (K/M)

Særkullsbarn mor, alder (to siffer) og kjønn (K/M)

Særkullsbarn far, alder (to siffer) og kjønn (K/M)

2. Opplysninger gitt før første time som ikke er kjent for mekler under meklingen

(legges i lukket konvolutt)

13	Slik mor ser det: Har de sammenfallende oppfatninger om ordninger	1. Barna 2. Bolig 3. Økonomi	Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like
14	Hva tror mor at far tenker om dette: Hvor sammenfallende oppfatninger har de om ordninger	1. Barna 2. Bolig 3. Økonomi	Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like

15	Slik far ser det: Har de sammenfallende oppfatninger om ordninger	1. Barna 2. Bolig 3. Økonomi	Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like
16	Hva tror far at mor tenker om dette: Hvor sammenfallende oppfatninger har de om ordninger	1. Barna 2. Bolig 3. Økono mi	Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like Helt ulike 0 ...7 Helt like

17. Noe mor tror det blir vanskelig å finne ut av? (tekst- skriv stikkord)

18. Noe mor håper mekler skal bistå med i samtalene med dem? (tekst)

19. Slik mor ser det: Noe far tror det blir vanskelig å finne ut av? (tekst)

20. Slik mor ser det: Noe far håper mekler skal bistå med i samtalen med dem? (tekst)

21. Noe far tror det blir vanskelig å finne ut av? (tekst)

22. Noe far håper mekler skal bistå med i samtale med dem? (tekst)

23. Slik far ser det: Noe mor tror det blir vanskelig å finne ut av? (tekst)

24. Slik far ser det: Noe mor håper mekler skal bistå med i samtalen med dem? (tekst)

25	I hvilken grad tror mor at de finner ordninger som er akseptable for begge	Tror ikke vi finner 0.....7 vi finner	
26	I hvilken grad tror far at de finner ordninger som er akseptable for begge	Tror ikke vi finner 0.....7 vi finner	

3. Evaluering fra mekler etter hver time

Saksnummer:

Timenummer:

1. Hvor tilfreds tror du mor var med hva det ble prioritert å snakke om i timen?

Svært misfornøyd 0.....7 Svært fornøyd

2. Hvor tilfreds tror du far var med hva det ble prioritert å snakke om i timen?

Svært misfornøyd 0.....7 Svært fornøyd

3. Hvor tilfreds tror du mor var med måten du forsto og ivaretok henne på i timen?

Svært misfornøyd 0.....7 Svært fornøyd

4. Hvor tilfreds tror du far var med måten du forsto og ivaretok han på i timen?

Svært misfornøyd 0.....7 Svært fornøyd

5. Var det forskjeller mellom foreldrene i synet på ordninger for barn?

Store forskjeller 0.....7 Sammenfallende

6. Var det forskjeller mellom foreldrene i synet på løsninger om bolig?

Store forskjeller 0.....7 Sammenfallende

7. Var det forskjeller mellom foreldrene i synet på økonomiske spørsmål?

Store forskjeller 0.....7 Sammenfallende

8. I hvilken grad opplever du det som vanskelig å jobbe med dette paret?

Svært vanskelig 0.....7 Lett

9. Stikkord på hvorfor du svarer slik på 8.

Tekst

10. Noe du forsøkte spesielt på i denne timen

Stikkord på manøvrer, fokuseringsmåter, etc.

11. Hvor lenge varte timen?

1) Inntil 30 min. 2) Inntil 60 min. 3) Inntil 90 min. 4) Mer enn 90 min.

12. Var det andre som deltok i timen, evt. hvem?

Barn, annen familie, venner, fullmektig

13. Annet:

4. Meklers evaluering etter siste time (når avtalt og ved brudd)

Hva slags ordninger har foreldrene kommet frem til?

13	Foreldre-ansvar (kryss av)	Alder på barnet	1. Felles foreldre-ansvar	2. Mor har foreldre-ansvaret alene	3. Far har foreldre-ansvaret alene	4. Foreldrene var uenige	Kommunikasjon om temaet: (1) Tydelig (2) Litt utydelig (3) Svært utydelig (sett tall)
	Barn 1						
	Barn 2						
	Barn 3						
	Barn 4						

14	Barnets bosted (kryss av)	Alder på barnet	1. Bor hos mor	2. Bor hos far	3. Delt bosted	4. Foreldrene var uenige	Kommunikasjon om temaet: (1) Tydelig (2) Litt utydelig (3) Svært utydelig (sett tall)
	Barn 1						
	Barn 2						
	Barn 3						
	Barn 4						

15	Omfang samvær (kryss av)	Alder på barnet	1. Mindre enn vanlig	2. Vanlig samvær	3. Utvidet samvær	4. 50/50	5. Foreldrene var uenige	Kommunikasjon om temaet: (1)Tydelig (2)Litt utydelig (3)Svært utydelig (sett tall)
	Barn 1							
	Barn 2							
	Barn 3							
	Barn 4							

16	Hvem møtte til samtale ? (kryss av)	Begge i samtlige timer	Bare en møtte i samtlige timer	En part uteble til avtalt frivillig time	Begge parter uteble til avtalt frivillig time

17	Vurdering av meklingsutfallet (kryss av)	Begge kunne stå for avtalen	En klart misfornøyd	Begge klart misfornøyd	Avtale ikke inngått eller svært utydelig

17 Annet:

5. Spørreskjema til mor/far etter hver meklingstime

(Legges i konvolutt som limes igjen og leveres mekler)

Saksnummer:

Timenummer:

Hvem svarer:

Mor (sett kryss)	
Far (sett kryss)	

1. Hvor tilfreds er du med hva det ble prioritert å snakke om i timen i dag?

Svært misfornøyd 0 ...7 Svært fornøyd

2. Hvor tilfreds er du med måten mekler forsto og ivaretok deg på?

Svært misfornøyd 0 ...7 Svært fornøyd

3. Hvor tilfreds tror du medforelder er med måten mekler forsto og ivaretok han/henne på

Svært misfornøyd 0 ...7 Svært fornøyd

4. Om du skulle gitt mekler et råd etter timen, hva skulle det vært? Stikkord

6. Intervjuguide t 2: 18 måneder etter mekling

(gjengir kun spørsmål i del 1 av guiden (besto av 6 deler) siden det er svar på noen av disse spørsmålene som inngår i datagrunnlaget for denne avhandlingen)

Saksnummer (3 siffer)

Mor = M. Far = F

Forhåndsnotater:

Meklet hos (kontor og navn):

Barna var da så gamle (alder og kjønn): B1

B2

B3

B4

Avtalte (eller ikke)

Samvær:

Bosted:

Type mekling:

Antall timer mekling:

(Til intervjuer: Ved ubesvarte spørsmål sett åpent felt; plassproblem: skriv på nytt blant ark; ring mor først (hvis ikke far har bostedet for alle barn).

I. Tilbakeblikk på meklingen

1.1 Kom dere frem til avtale den gangen? (4 valg: 1= før meklingen. 2= under meklingen 3= senere. 4= kom ikke frem til avtale, 9= Vet ikke)

--

1.2 Var denne avtalen: (3 valg: 1= muntlig, 2= skriftlig, 3= kom ikke frem til avtale, 9= Vet ikke)

--

1.3 Hvordan vurderer du meklingen dere fikk? (4 valg: 1= Mest til ulempe, 2= Verken /eller, 3= Mest til hjelp, 4= Til stor hjelp, 9= Vet ikke)

1.4 Sett i ettertid; var det noe dere hadde trengt mer hjelp til den gangen?

(1=ja, 2=nei)

1.5 Hvis ja, hva:

1.6-1.7 Har noen (voksne eller barn) hatt hjelp fra hjelpeinstanser etterpå? Hvem?

(1=Ingen, 2=fam.vern, 3=barnevern, 4=psyk.helsev, 5=skole/PPT, 6=rettsvesen, 7=flere hjelpe instanser, 8=rettsvesen + hjelp. inst., 9=vet ikke)

Voksne: M/F + tall	
Barn: B1, B2, osv + tall	

1.8 Hvordan vurderer du denne hjelpen som noen har fått senere? (5 valg: 1=har ikke hatt hjelp, 2= mest til ulempe, 3= verken /eller, 4= mest til hjelp, 5= til stor hjelp, 9= Vet ikke)

Appendiks II: Hovedoppgaver basert på materiale fra form-prosjektet

Andersen, E. (2010). *Foreldre i samlivsbrudd. En eksplorerende studie av konfliktpregede saker i mekling*. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, UiO.

Anbjørnsen, M. & Solheim Eikholm, A. B. (2011). *Stormfulle stunder. En kvalitativ studie av konfliktfylte én times foreldremeklinger*. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, UiO.

Asmyhr, M. (2011). *Fokus på barnet. En kvalitativ studie av hvordan barnet representeres av foreldrene i mekling ved samlivsbrudd*. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, UiO.

Fjeldheim-Weyde, C.- H. (2011). *Meklers bidrag i møte med høykonfliktsaker. En kvalitativ studie av to lengre meklingsprosesser ved samlivsbrudd*. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, UiO.

Hagen, M. (2008). *Foreldre i mekling. En kvalitativ studie av 8 én-timers meklinger*. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, UiO.

Johnsen Solbakken, R. E. (2011). *Foreldres begrunnelser for valg av delt bosted etter samlivsbrudd. En kvalitativ studie*. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, UiO.

Sels-Agersten, A. & Severinsen, L. (2011). *Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd. En oppfølgingsstudie 18 måneder etter endt mekling*. Hovedoppgave, Psykologisk institutt, UiO.

Appendiks III: Konfliktgrupper og utvalgte tabeller om utvalget og fra meklingsprosessen

Figur 1: Kjennetegn ved foreldrepårene i de tre konfliktgruppene

Høy konflikt: 38 par

- Minst en forelder angir 0-3 om forskjeller i syn vedrørende barn/ økonomi.
- Mekler angir 0-3 om vanskelighetsgraden i arbeidet med paret.

Foreldrene i 21 av 38 par hadde samme vurdering (0-3). Temaet barn ble fremhevet av 59 av de 76 foreldrene, økonomi av 55 av de samme foreldrene. Gjennomsnittet av verdiangivelser var 2,4 (se tabell 1 nedenfor). Mødrene oppga gjennomgående større forskjeller enn fedrene i spørsmål om barn (mødrene 1,6; fedrene 2,5). Nær halvparten av mødrene brukte verdien 0 om syn på barn, 10 av 38 fedre gjorde det samme.

Middels konflikt: 75 par

- Foreldrene angir gjennomgående 4-5 om forskjeller i syn i temaer om barn og økonomi.
- Mekler angir 4-5 om vanskelighetsgraden i arbeidet med paret

Vedrørende barn var det 92 foreldre som benyttet verdiene 4-5, mens 24 foreldre oppga et mer ulikt syn (0-3) og 34 foreldre mente de så mer likt på det (6-7). Tilsvarende for økonomi: 97 foreldre hadde likt syn (4-5), 24 foreldre et mer ulikt syn (0-3) og 29 foreldre så mer likt på det (6-7). Gjennomsnitt verdiangivelse for foreldrene i denne gruppen var 4,9 (tabell 1).

Lav konflikt: 41 par

- Foreldrene angir 6-7 om forskjeller i syn i temaer om barn og økonomi.
- Mekler angir 6-7 om vanskelighetsgraden i arbeidet med paret

Samtlige foreldre var svært like i verdiangivelsen om synet på barn (6-7). 12 personer oppga en litt større forskjell i synet på økonomiske spørsmål. Gjennomsnittet av verdiangivelser var 6,6 (tabell 1).

Gjennomsnittstallene for mødrene og fedrene i både MK- og LK- gruppene var svært like.

Tabell 1: Gjennomsnitt i verdiangivelser fra foreldrene om forskjeller i syn på løsninger om barn og økonomi

	Mødre		Fedre		Gjennomsnitt
	Barn	Økonomi	Barn	Økonomi	
HK; 38 par	1,6	2,4	2,5	3,2	2,4
MK: 75 par	4,9	4,9	4,9	5	4,9
LK: 41 par	6,7	6,6	6,8	6,4	6,6

N = 154 foreldrepar

Tabell 2. Andel meklingsstyper. Antall og prosent

Meklingstype	HK-gruppen (24,7 %)		MK/LK-gruppene (75,3 %)*		Hele utvalget	
	N	%	N	%	N	%
Ekteskapslov	8	21	39	54,3	71	46,1
Barnelov, samboerbrudd	8	21	24	34,5	48	31,2
Barnelov, barnefordeling*	22	58	12	11,2	35	22,7
Sum	38	100	75	100	154	100

N = 154 foreldrepar

$X^2(22, N=298) = 35,976, p < ,001$

*I LK-gruppen hadde, sammenlignet med MK gruppen, litt større andel meklinger etter ekteskaps- og samboerbrudd, men kun 1 barnefordelingssak (12 i MK-gruppen)

Tabell 3. Håp om å nå løsninger (knyttet til konflikttpe). Antall og prosent

Grad av håp for løsninger	HK-gruppen		MK/LK-gruppene		Hele utvalget	
	N	%	N	%	N	%
0-3	20	56,2	8	7,3	28	18,5
4-5	10	26,3	20	16,8	30	19,2
6-7	6	15,8	85	73,3 *	91	59,1
Ikke svart	2	5,3	3	2,6	5	3,2

N = 308 foreldre

$X^2(2,N=298)= 99,572, p < ,001$

* Av dem med høyt håp: LK-gruppen 94 %, MK-gruppen 62 %

Tabell 4. Antall samtaler. Prosent

Antall samtaler	HK-gruppen	MK-/LK-gruppene	Hele utvalget
1	36,8	66,4 *	59,1
2-3	34,2	25,8	27,3
4-7	29	7,8	13,6

N = 154 foreldrepar

*) Av dem som kun hadde én samtale: LK-gruppen 82,9 %, MK-gruppen 57,3 %

Tabell 5. Meklers vurdering av hvem som kom frem til avtaler. Antall og prosent

	HK-gruppen		MK-/LK-gruppene		Hele utvalget	
	N	%	N	%	N	%
Avtale. Begge står for den	11	28,9	93	80,2	104	67,5
Avtale. En/ begge misfornøyd	3	7,9	9	7,8	12	7,8
Avsluttet uten avtale	24	63,2	14	12,0 *	38	24,7

N = 154 foreldrepar

$X^2(2,N=154)= 41,399, p < ,001$

*) Av dem som avsluttet uten avtale: 18,7 % i MK-gruppen, ingen i LK-gruppen

Tabell 6. Foreldrenes vurdering av meklingstimene, hele utvalget. Prosent

Vurdering	Opplevelse av å bli forstått	Tilfredshet med temavalg
0-3	6,9	3,2
4-5	18,7	23,2
6-7	69,2	62,8
Ubesvart	5,2	10,8

N = Evalueringer etter 594 meklingsmøter

Tabell 7. Foreldrenes vurdering av meklingen 18 måneder senere. Antall og prosent

Vurdering	HK-gruppen		MK-/LK-gruppene		Hele utvalget	
	N	%	N	%	N	%
Mest til ulempe	14	20,9	8	4,5	22	8,9
Verken/eller	30	44,8	62	34,6	92	37,4
Mest til hjelp/ stor hjelp	23	34,3	109	60,9	132	53,7
Sum	67	100	179	100	246	100

N = 246 foreldre fra 135 familier*

 $\chi^2(2, N=246) = 22,46, p < ,001$

*Se tabell 9 om utvalgene på T1 og T3

Tabell 8. Barneavtaler og når ble de laget: Foreldrenes vurdering 18 mnd. senere. Antall og prosent

Når kom de frem til avtale	HK-gruppen		MK-/LK-gruppene		Hele utvalget	
	N	%	N	%	N	%
Før meklingen	5	7,5	72	40,2	77	31,3
Under meklingen	21	31,3	76	42,4	97	39,4
Senere	5	7,5	13	7,3	18	7,3
Fortsatt ikke avtale	36	53,7	17	9,5 *	53	21,6
Ubesvart	0	0	1	0,9	1	0,4
Sum	67	100	179	100	246	100

N = 246 foreldre fra 135 familier

*) Av de som fortsatt ikke hadde avtale: 1 % i LK-gruppen, 14,4 % i MK-gruppen

Tabell 9: Oversikt over utvalgene på T1 og T3

Konflikt- gruppe	T1: Andel saker		T3: Andel saker		T3: Flyttet sammen	T3: Ikke nådd	T3: Antall foreldre intervjuet	T3: Antall saker med én informant
	N	%	N	%				
HK- gruppen	38	24,7	35	25,9	1	2	67	3
MK- gruppen	75	48,7	64	47,4	8	3	113	15
LK- gruppen	41	26,6	36	26,7	3	2	66	6
Sum	154	100	135	100	12	7	246	24

Appendiks IV: Utvalgt informasjon fra FORM₃- og SINTEF₄-studiene vedrørende mekling i Norge

	FORM-studien	SINTEF - studien ⁵
Metode	- Datainnsaml. påbegynt 2008 - Pågikk T1-T2 over ca.12 mnd. - Mekl. v/ fam.kont/ekst inst. - By og land, Østlandet - Søkte samtl. som ble henvist til 12 meklere i tidsrommet - Spørreskj. til foreldre (M/F) og mek. før, under, etter. - Lydopptak: alle meklingstimer. -T3 v/18 mnd.; intervju m/ M/F. - Kant. /kval. databehandling	- Datainnsaml. påbegynt 2010 - Pågikk T1-T2 over 7 uker: - Mekl.v/ fam.kont/ekst inst. - Hele landet. - Tverrsnittstudie: Søkte alle -Spørreskjema til M/F og mek. etter mekling. - T3 v/8. mnd.: Spørreskj. M/F - Primært kvantitativ
Utvalg foreldre		
T1: Mulige informanter	205 saker, 410 foreldre	2565 saker, 5130 foreldre
T1: Faktiske informanter ⁶	154 saker (75 %), 308 foreldre (75 %)	1460 saker(57 %), 1800 foreldre (35 %) (1120 saker m/ kun én informant)
T3: Faktiske informanter ⁷	135 saker, 111 saker m/to informanter, 24 med én informant)	191 foreldre (oftest én informant, flest mødre)
Andel barneford.-saker⁸	23 %	23 %
Tid i mekling 1 t.; 2-4 t.; 5 t. og mer ⁹	60 % 30% 10 %	73 % 25 % 4 %
Andel høykonflikt (HK)	25 %	12 %
Hele utvalget; ingen avtale	28 %	25 %
HK; ingen avtale	63 %	61 %

³ Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2011a) Foreldremekling ved samlivsbrudd, Delrapport nr. 1, Forskningsrapport, Oslo: Psykologisk institutt.

⁴ Ådanes, M., Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Lossius Husum, T. og Rantalaiho, M. (2011).

⁵ Man intervjuet også meklere om mer generelle spm., her omtales delen vedr. den enkelte meklingssak

⁶ Andel av mulige deltakere som deltok på T1: FORM 75 %, SINTEF 35 % (av saker 57 %)

⁷ Andel av faktiske deltakere på T1 som deltok på T3: FORM 83 %, SINTEF 11 %

⁸ I begge studier oftest én-times saker

⁹ SSB-tall 2009: 63, 33 og 4 prosent

Appendiks V: English summary

English summary

For more than twenty years, the mediation has been mandatory in Norway for separating parents with children up to 16 years of age. Today, parents who have been married or cohabitants have to meet for mediation at the family guidance offices, or the like. A mediation certificate is issued after one session, but up till seven sessions are free of charge. The certificate is also a prerequisite for parents who consider bringing the dispute about children before the court.

154 parent couples have been followed in the process of mandatory pre-court mediation. The sample was representative for the population of separating parents coming for mediation in Norway. The articles presented in this dissertation cover three parts of the study. The first part is a process and outcome study of parents arriving to the first mediation session in severe conflicts (HC-parents), and compared to the process with a non HC-group. The majority of the HC-parents did not spend much more time in the mediation than the others; the majority left within two sessions. In the HC-group three out of ten reached an agreement; the corresponding part being eight out of ten among the other parents. Those HC-parents who came to an agreement spent more time in the mediation process. Eighteen months later, five out of ten HC-couples were still without an agreement, compared to one out of ten among the others. At this point of time the HC-parents were rather critical to how helpful the mediation had been.

The results imply that parents that experience a high level of conflict need more time in mediation to reach an agreement. Furthermore, it seems that the pre-court mandatory mediation studied here often fails to assist parents in conflict. The resources spent on the mediation arrangement could potentially be used in better ways to help those parents most in need to find solutions for their children. Ideas for an improvement are suggested.

The second part is a qualitative study of the dialogues taking place in the mediation process with the HC-parents. The aim was to identify patterns in the dialogues and topics that seemed to bring the conversation into a dead end. The study of the dialogues displayed an interaction with frequent interruptions, subjects shifting rapidly, escalating emotions and no mutual recognition and trust. Behind fights about visitation schedules and custody eight sources to

the conflicts were identified: Two attached to the breakup; four about concerns related to understanding and care for the child; one about antagonistic ideas for future life; and one about voices coming from the outside that dominated the dialogue between parents. To offer high conflict parents better assistance, mediators are advised to spend more time talking with parents about the sources that the conflicts rest on.

The third part of the study addresses mediation strategies with HC-couples. Bringing the dialogical analyses further, it was possible to identify approaches that seemed to increase the likelihood that the parents continued the mediation process towards an agreement. Summing up the findings, it seems important that the mediator, especially in the first sessions, explore what the parents wish to talk about, asks them to choose an order for the subjects on the agenda and stick to subjects once chosen; allows the parties to talk about relational and emotional subjects and to visit side topics that are not directly related to the agreement; support the conversation by using written summaries from the sessions as preliminary documents; – eventually – discuss the possibility to invite other persons who are directly involved in the disputes into the process; invite the parties to attempt temporary solutions; and – not at least – to consistently convey attitudes of having sufficient time for the parents and a firm hope for eventually finding mutually acceptable solutions.

Keywords: Conflict, divorce, mandatory mediation

